

Nederland om de tafel

Landelijke evaluatie Dag van de
Dialoog 2009

Allen die zich in Nederland
bevinden, worden in gelijke
gevallen gelijk behandeld.

Discriminatie wegens
godsdienst, levensovertuiging,
politieke gezindheid, ras,
geslacht of op welke grond
dan ook, is niet toegestaan.

Datum:
29 juni 2010

Tekst & samenstelling:
Landelijk expertisecentrum van Art.1
Selina Vreugdenhil, Norma Fötsch, Rosa Beekman, Wies Dinsbach en Sigrun Scheve

Redactie:
Landelijk expertisecentrum van Art.1
Tim Looten

Uitgave:
Art.1, de landelijke vereniging ter voorkoming en bestrijding van discriminatie
Schaatsbaan 51
3013 AR Rotterdam
Postbus 19192
3001 BD Rotterdam
tel +31 (0)10 - 201 02 01
fax +31 (0)10 - 201 02 22
info@art1.nl
www.art1.nl

In opdracht van:

Deze landelijke evaluatie van de Dag van de Dialoog 2009 is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het landelijk expertisecentrum van Art.1 in opdracht van Nederland in Dialoog. Nederland in Dialoog is een landelijk netwerk voor de verspreiding van de dialoogmethodiek tijdens lokale Dialoogdagen in heel Nederland.

De coördinatie van Nederland in Dialoog is in handen van de initiatiefnemers Art.1 en Nieuwe Maan en wordt ondersteund door een groeiende coalitie van nationale partners (het Oranje Fonds, Albert Heijn, Rabobank, woningcorporatie Ymere, het Nederlandse Rode Kruis, Brahma Kumaris) en ambassadeurs (Ahmed Aboutaleb, Job Cohen, Ivo Opstelten, Alexander Rinnooy Kan, Frederique Spigt en Herman Wijffels). Samen vormen zij Nederland in Dialoog. Zie voor meer informatie www.nederlandindialoog.nl.

Met dank aan:
Het Oranje Fonds, Albert Heijn, Rabobank en woningcorporatie Ymere voor hun financiële bijdrage aan de totstandkoming van deze evaluatie.

Alle deelnemers aan het evaluatieonderzoek, in het bijzonder de geïnterviewden.
Rimko Danner, Olga Plokhooij, Roos Nabben, Karin Oppelland, Marieke Donders, Maayan Sapir Rubinshtein, Marianne Plug en Erika van der Tier voor hun inhoudelijke bijdrage aan het evaluatieformulier.

Alle dialoogcoördinatoren, medewerkers en vrijwilligers uit de volgende dialooggemeenten voor hun medewerking:

Alkmaar, Almere, Amsterdam, Bussum, Den Bosch/Rosmalen, Den Haag, Harderwijk/Ermelo, Heerhugowaard, IJsselstein, Leiden, Lelystad, Maastricht, Purmerend, Rijswijk, Rotterdam, Schiedam, Tilburg, Utrecht, Vlaardingen en Zaanstad.

Mocht u de resultaten willen publiceren op uw website, in uw nieuwsbrief of in een andere publicatie, graag de volgende bronvermelding gebruiken: *Nederland om de tafel. Landelijke evaluatie Dag van de Dialoog 2009*, Rotterdam: Art.1 2010.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	3
2.	DAG VAN DE DIALOOG.....	4
	Geschiedenis	4
	Diversiteit	5
	Gespreksthema	5
	Dialogomethodiek.....	5
3.	ONDERZOEKSMETHODE	6
3.1	Vragenlijstonderzoek	6
	Evaluatieformulier.....	6
	Procedure	6
	Aantal deelnemers aan de Dag van de Dialoog in 2009 en de respons.....	7
	Analyse.....	7
3.2	Diepte-interviews	7
	Gesprekspuntenlijst.....	7
	Geïnterviewden.....	8
4.	UITKOMSTEN.....	9
4.1	Kenmerken van de deelnemers	10
	Verhouding mannen en vrouwen	10
	Leeftijd	10
	Opleidingsniveau.....	10
	Etnische herkomst	11
	Chronische ziekte of functiebeperking	11
	Seksuele gerichtheid	12
	Godsdienst of levensovertuiging	12
	Non-respons bij de achtergrondvragen	13
4.2	Motivatie om deel te nemen	14
	Idee.....	14
	Doel.....	14
4.3	Verloop van het gesprek.....	16
	Dialogomethodiek.....	16
	Onbekende mensen ontmoeten.....	16
	Ruimte voor eigen verhaal	17
	Respect voor inbreng.....	17
	Iets opgestoken van de anderen.....	18
4.4	Tevredenheid	19
	Interesse voor het thema.....	19

Inhoud van het gesprek.....	19
Begeleiding van het gesprek.....	20
Praktische organisatie	20
4.5 Gevolgen van deelname aan de Dag van de Dialoog	21
Toegevoegde waarde.....	22
Beeldvorming.....	22
Bijdragen aan een prettig leefklimaat.....	23
4.5.1 <i>Gevolgen van deelname aan de Dag van de Dialoog - nader beschouwd</i>	24
Beeldvorming.....	24
Bijdragen aan een prettig leefklimaat.....	26
5. SAMENVATTING.....	29
BIJLAGEN	31
Bijlage 1: Overzicht van verslagen over de Dag van de Dialoog.....	32
Bijlage 2: Evaluatieformulier	33
Bijlage 3: Respons en selectie van volledige evaluatieformulieren per gemeente.....	35
Bijlage 4: Persoonskenmerken van de geïnterviewden.....	36
Bijlage 5: Etnische herkomst van de respondenten.....	37
Bijlage 6: Godsdienst of levensovertuiging van de respondenten	39

1. INLEIDING

Sinds een aantal jaren coördineren Art.1 en Nieuwe Maan de landelijke verspreiding van de Dag van de Dialoog.¹ Op deze dag komen mensen met verschillende achtergronden samen om in kleine kring ervaringen, dromen en ideeën uit te wisselen. Het gesprek gaat over een specifiek thema en vindt plaats aan de hand van een speciale dialoogmethodiek. In 2009 hebben verschillende gemeenten in Nederland een Dag van de Dialoog georganiseerd.

De Dag van de Dialoog is in voorgaande jaren in diverse regio's geëvalueerd (zie Bijlage 1 voor een overzicht van evaluaties). Zo heeft in Amsterdam een diepgaand onderzoek plaatsgevonden naar de Dag van de Dialoog van 2005.² Hierbij is onderzocht of de Dag van de Dialoog bijdraagt aan integratie, maatschappelijke binding, eigen initiatief en verantwoordelijkheid van burgers en wederzijds respect. Een van de conclusies was dat de Dag van de Dialoog bijdraagt aan meer onderling begrip en verbondenheid tussen burgers met verschillende achtergronden.

Zeven jaar na de eerste Dag van de Dialoog was er de wens om een grootschalige evaluatie te houden. De Dag van de Dialoog is in 2009 dan ook landelijk geëvalueerd. Naast het nagaan van de diversiteit aan deelnemers aan de hand van persoonskenmerken, stonden de ervaringen van de deelnemers centraal. Onderzocht is onder andere de motivatie en het doel om deel te nemen, de tevredenheid van de deelnemers en wat de mogelijke gevolgen van de Dag van de Dialoog zijn. Dit rapport bespreekt de uitkomsten van deze evaluatie.

Ter achtergrond geeft hoofdstuk 2 een verdere uitleg van de Dag van de Dialoog, waaronder de geschiedenis en de dialoogmethodiek. Hoofdstuk 3 beschrijft de methode van het evaluatieonderzoek. Daarna komen in hoofdstuk 4 de uitkomsten aan bod en wordt in het laatste hoofdstuk een samenvatting van de evaluatie gegeven.

¹ Art.1 is de landelijke vereniging ter voorkoming en bestrijding van discriminatie (www.art1.nl) en Nieuwe Maan is een adviesbureau dat maatschappelijke issues zichtbaar wil maken en betrokken partijen sterker positioneert (www.nieuwemaan.nl).

² E.H. Tonkens, *Praten helpt. Evaluatie van de Dag van de Dialoog in Amsterdam*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2006.

2. DAG VAN DE DIALOOG

“Dialogo beschouw ik als de methode van de toekomst. Het is een methode die verbinding legt en waarvan luisteren naar de ander misschien wel het meest essentiële element is. Veel meer dan via discussie en debat, waarbij veelal het eigen gelijk voorop staat, kan met dialoog gewerkt worden aan gedeelde opvattingen en draagvlak voor de grote maatschappelijke veranderingen die nu aan de orde zijn. De Dag van de Dialoog leert mensen met deze methode te werken en levert daarmee een uiterst waardevolle bijdrage aan de ontwikkeling van de samenleving.”

Herman Wijffels, ambassadeur van Nederland in Dialoog³

Het idee van de Dag van de Dialoog is eenvoudig. Mensen komen samen en wisselen in kleine kring ervaringen, dromen en ideeën uit. Dit gebeurt op vele plaatsen in heel Nederland. In steden, dorpen en wijken worden dialoogtafels geplaatst zodat de deelnemers aan de hand van een thema met elkaar kunnen praten. De tafels worden georganiseerd door verschillende lokale instellingen en organisaties. De Dag van de Dialoog staat open voor een zo divers mogelijk aantal deelnemers.

Geschiedenis

De Dag van de Dialoog is tussen 2002 en 2009 uitgegroeid tot een landelijk initiatief waaraan meer dan 45 gemeenten deelnemen. In oktober 2002 werd in Rotterdam de eerste Dag van de Dialoog georganiseerd door een samenwerkingsverband van Rotterdamse maatschappelijke, levensbeschouwelijke en religieuze organisaties, waaronder Art.1. De aanleiding voor het oprichten van dit platform waren de internationale spanningen na de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001.⁴ Het doel was een constructief tegengewicht te creëren om spanningen en angsten bij de bevolking weg te nemen.

Sindsdien breidde de Dag van de Dialoog zich uit naar andere gemeenten. In 2005 hebben Art.1 en Nieuwe Maan het initiatief genomen om de Dag van de Dialoog landelijk te verspreiden. Om de Dag van de Dialoog als instrument over te dragen aan andere Nederlandse steden is begonnen met het transparant maken van het instrument, de methodiek en de organisatie.

Met steun van het Oranje Fonds gingen Art.1 en Nieuwe Maan in februari 2006 van start met het uitrollen van de Dag van de Dialoog naar 15 steden in Nederland. Zij worden sinds 2008 daarin ondersteund door een Nationaal Advies Comité. Deze bestaat uit ambassadeurs waaronder Job Cohen, Ahmed Aboutaleb en Herman Wijffels en partners als het Oranje Fonds, Rabobank, COC Nederland, Woningcorporatie Ymere, het Nederlandse Rode Kruis, Brahma Kumaris en Albert Heijn. Samen vormen zij Nederland in Dialoog.

Er zijn inmiddels ruim 55 dialooggemeenten die minimaal één keer per jaar mensen en organisaties willen verbinden door het faciliteren van een intensief en persoonlijk gesprek. De praktische organisatie op lokaal niveau ligt daarbij meestal in handen van een projectcoördinator die in opdracht van een breed platform van maatschappelijke organisaties de Dag van de Dialoog in een stad of gemeente organiseert. Art.1 en Nieuwe Maan zorgen voor de landelijke coördinatie, instrueren de dialoogmethodiek aan de lokale coördinatoren en bieden nieuwe dialoogcoördinatoren een inwerkprogramma aan. De steden en dorpen die zich verbinden met Nederland in Dialoog organiseren meestal een Dag van de Dialoog tijdens de jaarlijkse Nationale Week. De Nationale Week van de Dialoog is een bundeling van Dagen van de Dialoog in de eerste week van november.

³ Zie www.nederlandindialoog.nl/nederlandindialoog/.

⁴ J. Visser, *Stemmen in de stad. Ervaringen met stedelijke dialoog*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam 2004; zie ook *Dag van de Dialoog. Verslag van 12 oktober 2002*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam 2002.

Diversiteit

Een belangrijk uitgangspunt bij de Dag van de Dialoog zijn divers samengestelde tafels. De organisaties die de dialoogtafels realiseren wordt gevraagd om te letten op diversiteit in leeftijd, culturele achtergrond, opleidingsniveau, beroep, geslacht en seksuele gerichtheid. Daarnaast wordt aan de lokale of regionale projectcoördinatie gevraagd om in te zetten op een zo divers mogelijk platform van maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen bij de voorbereiding en organisatie van de Dag van de Dialoog.

Gespreksthema

Elke Dag van de Dialoog kiest een eigen thema voor het gesprek, dat ieder jaar wisselt. Het thema wordt positief en uitnodigend geformuleerd om mensen te motiveren deel te nemen. Dit zijn voornamelijk thema's die een relatie hebben met waarden, normen, tradities, motivaties en cultuur. Daarnaast kunnen dit ook actuele thema's zijn die veel mensen bezighouden, zoals werk of opgroeien. Voorbeelden van thema's in 2009 zijn 'Ontmoet een ander en laat jezelf zien' of 'Heb 't lef!'

Dialoogmethodiek

Als gespreksmethodiek is nadrukkelijk gekozen voor de dialoog.⁵ De dialoog is volgens Van Dale een 'tweespraak, samenspraak'. Het gaat om een vorm van communicatie waarin de deelnemer iets kwijt wil en iets verwacht. Waar de kern van een dialoog spreken en luisteren betreft, handelt een debat bijvoorbeeld veel meer over vooraf gekozen stellingen. Een dialoog verschilt van een debat door zijn wezenlijk andere opzet en doelstelling. Het luisteren naar en spreken met elkaar staat in een dialoog centraal en is gericht op het elkaar leren kennen en het maken van contact. Verschillen en overeenkomsten worden weliswaar onderkend maar de dialoog is vooral gericht op de ontmoeting zelf en het openstellen voor elkaar.⁶ Een bepaalde nieuwsgierigheid en de verwachting om iets te gaan leren voor het eigen leven vormen de basis van de dialoog. Van de deelnemers wordt dan ook verwacht dat ze vertellen over zichzelf, hun ervaringen delen met het betreffende thema en belangstelling tonen voor het verhaal van de ander.

De gespreksleider neemt in de dialoogmethode een centrale rol in. Hij of zij begeleidt de dialoog en zorgt ervoor dat de deelnemers zich op hun gemak voelen en dat het gesprek de moeite waard is. In de voorbereiding van de Dag van de Dialoog zorgt de projectorganisatie voor een training voor gespreksleiders.⁷ Gespreksleiders worden vertrouwd gemaakt met de vier stappen die worden doorlopen tijdens de dialoog. Deze vier stappen zijn: 1) het kennismaken, 2) het delen van persoonlijke ervaringen met betrekking tot het thema, 3) het uiten van wensen en dromen over het thema en 4) het bedenken hoe deze wensen en dromen actief te bereiken zijn.

Als hulpmiddel voor de deelnemers zijn uitgangspunten voor de dialoog (zogenaamde gespreksregels) geformuleerd, zoals 'laat de ander zijn/haar verhaal vertellen' of 'behandel elkaar met respect en vriendelijkheid'.

⁵ De methode is grotendeels gebaseerd op de methode *Appreciative Inquiry* ofwel waarderend onderzoeken en ontwikkeld door Brahma Kumaris Spirituele Academie (zie www.bksa.org).

⁶ *Handleiding voor het organiseren van de Dag van de Dialoog*, Rotterdam/Amsterdam: Landelijk Initiatief Dag van de Dialoog 2006..

⁷ *Ibidem*.

3. ONDERZOEKSMETHODE

De evaluatie is uitgevoerd aan de hand van een onderzoek met schriftelijke evaluatieformulieren onder de deelnemers van de Dag van de Dialoog. Vervolgens is dit vragenlijstonderzoek aangevuld met persoonlijke diepte-interviews met zes deelnemers. Dit hoofdstuk geeft verdere uitleg over de methode van het onderzoek. In paragraaf 3.1 komt het vragenlijstonderzoek aan bod. Paragraaf 3.2 gaat over de wijze waarop de diepte-interviews zijn uitgevoerd.

3.1 Vragenlijstonderzoek

Hierna komt eerst de ontwikkeling van het evaluatieformulier en de onderzoeksprocedure aan bod. Vervolgens is het aantal deelnemers en de respons beschreven. Ten slotte geeft deze paragraaf een korte beschrijving van de uitgevoerde analyses.

Evaluatieformulier

Om te kunnen onderzoeken wat de deelnemers van de Dag van de Dialoog vonden van het evenement is een evaluatieformulier ontwikkeld (zie Bijlage 2). Verschillende betrokkenen zijn benaderd om input te geven: Nieuwe Maan, de leden van de landelijke werkgroep dialoogmethodiek, de nationale adviseurs van Nederland in Dialoog, betrokken en ervaren dialoogcoördinatoren, het Oranje Fonds, Art.1 en bij Art.1 aangesloten antidiscriminatiebureaus die actief in hun gemeente betrokken zijn bij Nederland in Dialoog.

Voorbeeld van een vraag op het evaluatieformulier was: 'Vindt u dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor uw stad/dorp?' Respondenten konden deze vraag beantwoorden door één van de antwoordopties aan te kruisen. Deze antwoordopties waren: 'Nee helemaal niet', 'Nee, nauwelijks', 'Geen ja en geen nee', 'Ja, enigszins' en 'Ja, zeker'. Na de vragen om de mening van de deelnemers te peilen, is in het formulier gevraagd naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals etnische herkomst, sekse en godsdienst of levensovertuiging.

Niet alle dialooggemeenten maakten gebruik van exact dezelfde vragenlijst. Het vragen naar bepaalde achtergrondkenmerken riep namelijk in sommige gemeenten weerstand op. Enkele dialooggemeenten hebben dan ook deze achtergrondvragen weggelaten. De vragen over de functiebeperking of chronische ziekte, de godsdienst of levensovertuiging en de seksuele gerichtheid zijn niet opgenomen in het evaluatieformulier van Den Bosch, Rijswijk, Schiedam en Utrecht. Alkmaar en Den Haag gebruikten evaluatieformulieren waarop soms wel en soms niet deze vragen vermeld stonden. De 14 andere dialooggemeenten⁸ die meededen met het onderzoek gebruikten wel alle achtergrondvragen. Verder had Utrecht een evaluatieformulier met een paar extra vragen. In Rijswijk, Schiedam en Utrecht, en soms ook in Den Haag en Alkmaar waren een of meer vragen anders geformuleerd.

Procedure

Deelnemers aan de Dag van de Dialoog werd gevraagd om na afloop van het dialooggesprek de vragen op het formulier te beantwoorden. Vervolgens gaven de respondenten het formulier terug aan de gespreksleider die het evaluatieformulier naar Art.1 stuurde. Een andere mogelijkheid was dat mensen het formulier thuis invulden en het zelf naar Art.1 stuurden. Een laatste mogelijkheid

⁸ Almere, Amsterdam, Bussum, Harderwijk/Ermelo, Heerhugowaard, IJsselstein, Leiden, Lelystad, Maastricht, Purmerend, Rotterdam, Tilburg, Vlaardingen en Zaanstad.

was dat de lokale organisator eerst de formulieren uit zijn of haar gemeente verzamelde en die vervolgens gebundeld naar Art.1 stuurde.

Aantal deelnemers aan de Dag van de Dialoog in 2009 en de respons

In 2009 hielden 45 gemeenten een dialoog aan circa 1250 tafels en gingen ongeveer 12.000 mensen met elkaar in dialoog. Meestal gebeurde dit begin november in de Nationale Week van de Dialoog. Aan deze week namen 34 gemeenten deel. Van deze 34 gemeenten hebben 20 gemeenten meegedaan met het onderzoek.⁹

In de dialooggemeenten die hun medewerking verleenden aan het onderzoek is een schatting gemaakt van het aantal mensen dat heeft deelgenomen aan de Dag van de Dialoog in die gemeente (zie Bijlage 3).¹⁰ De schatting is dat er in deze dialooggemeenten in totaal 6950 formulieren verspreid zijn. Hiervan zijn er 2414 teruggestuurd. Dit is een responspercentage van bijna 35 procent.

Niet alle evaluatieformulieren waren volledig ingevuld. Evaluatieformulieren met vijf of meer onbeantwoorde evaluatieve vragen zijn buiten beschouwing gelaten.¹¹ Uiteindelijk zijn er 2353 formulieren meegenomen in de analyse.¹² Het aantal respondenten per stad voor en na het verwijderen van de formulieren (in totaal 61) is weergegeven in Bijlage 3.

Analyse

De antwoorden op de vragen in het evaluatieformulier zijn door verschillende medewerkers van Art.1 handmatig ingevoerd in SPSS 17.0 en vervolgens met behulp van dit programma geanalyseerd. SPSS is analytische software die voor veel sociaal-psychologisch onderzoek wordt gebruikt.

3.2 Diepte-interviews

Als aanvulling op het vragenlijstonderzoek zijn diepte-interviews gehouden. De focus van deze interviews lag op de mogelijke gevolgen van de Dag van de Dialoog. Aan de hand van een gesprekspuntenlijst zijn zes deelnemers aan de Dag van de Dialoog geïnterviewd. In deze paragraaf zijn eerst de vragen die aan de geïnterviewden werden voorgelegd beschreven. Vervolgens komt een korte beschrijving van de deelnemers ter sprake.

Gesprekspuntenlijst

In het evaluatieformulier van de hiervoor beschreven survey zijn een aantal vragen opgenomen om zicht te krijgen op de mogelijke gevolgen van de Dag van de Dialoog. Zo is nagegaan of volgens deelnemers de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor hun stad/dorp.¹³ Deze globale vraag is in de persoonlijke interviews verder uitgediept. Het ging hier om de

⁹ Gemeenten die meededen met het onderzoek waren: Alkmaar, Almere, Amsterdam, Bussum, Den Bosch, Den Haag, Harderwijk/Ermelo, Heerhugowaard, IJsselstein, Leiden, Lelystad, Maastricht, Purmerend, Rijswijk, Rotterdam, Schiedam, Tilburg, Utrecht, Vlaardingen en Zaanstad.

¹⁰ Soms is op basis van het aantal tafels in een dialooggemeente een schatting van het aantal deelnemers gemaakt.

¹¹ Evaluatieve vragen waren de vragen 1 tot en met 14 (zie Bijlage 2). Het kwam voor dat de antwoorden ontbraken op de achterkant van het formulier (5 of meer onbeantwoorde vragen).

¹² Van de 2414 evaluatieformulieren waren er 61 formulieren niet volledig.

¹³ Vraag 5 van het evaluatieformulier (zie Bijlage 2).

(subjectieve) inschatting van deelnemers over hoe en waarom de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft.

In het evaluatieformulier van de survey zijn naast de vraag over de toegevoegde waarde, nog twee vragen opgenomen over de mogelijke gevolgen. Ten eerste een vraag over beeldvorming. De deelnemers kregen de vraag: 'Is het beeld dat u had van een of meerdere deelnemers positiever geworden door het gesprek met hen?'¹⁴ Ten tweede een vraag over de intentie van de deelnemers om actief iets te ondernemen. Gevraagd is: 'Gaat u naar aanleiding van het gesprek iets doen om bij te dragen aan een prettig leefklimaat?'¹⁵ Deze twee vragen vormen het uitgangspunt voor de diepte-interviews.

Voorafgaand aan de interviews is een gesprekspuntenlijst ontwikkeld. Deze lijst vormt het raamwerk voor de interviews, waarbij de geformuleerde vragen niet altijd letterlijk zijn gesteld. Tijdens de diepte-interviews is op de twee genoemde gevolgen 'beeldvorming' en 'het actief worden' dieper ingegaan. Om erachter te komen in hoeverre de Dag van de Dialoog kan bijdragen tot het activeren van mensen om het leefklimaat te beïnvloeden wordt de geïnterviewden gevraagd wat ze precies gaan doen, of ze al eerder iets gedaan hebben en hoe ver het staat met de activiteit.

Geïnterviewden

Op het evaluatieformulier van de survey konden de respondenten aangegeven of ze bereid waren om mee te doen aan een vervolgonderzoek over de effecten van de Dag van de Dialoog. Bij de selectie van de te interviewen is er op gelet dat de deelnemers zo divers mogelijk zijn (zie Bijlage 4 voor een overzicht van de achtergrond van de geïnterviewden). Uiteindelijk stemden zes deelnemers in met een persoonlijk interview.¹⁶

Weergave van de interviews

Deze interviews zijn vervolgens kort samengevat op basis van een bandopname en van aantekeningen. Iedere samenvatting bestaat grofweg uit drie delen: 1) algemene ervaringen tijdens de Dag van de Dialoog, 2) beeldvorming en 3) bijdragen aan een prettig leefklimaat.

Bij het weergeven van de ervaringen van de deelnemer is uitgegaan van de woordkeuze en de manier van vertellen van de geïnterviewde zelf. Hieraan is zo weinig mogelijk veranderd, geredigeerd of ingevuld door de onderzoekers. Door de keuze om zo dicht mogelijk bij de antwoorden van de geïnterviewden te blijven, kunnen delen van de samenvattingen wollig of zelfs dubbelzinnig zijn.

De interviews zijn casussen die ieder op zichzelf staan. De zes geïnterviewden vormen geen representatieve afspiegeling van de deelnemersgroep aan de Dag van de Dialoog. De samenvattingen zijn verwerkt in het hiernavolgende hoofdstuk over de uitkomsten. Aan het begin of einde van een paragraaf zijn de casussen ter illustratie en ter verdieping op de survey weergegeven.

¹⁴ Vraag 10 van het evaluatieformulier (zie Bijlage 2).

¹⁵ Vraag 11 van het evaluatieformulier (zie Bijlage 2).

¹⁶ Op het evaluatieformulier was aanvankelijk vermeld 'een vervolgonderzoek per telefoon/email', maar uiteindelijk zijn er face-to-face-interviews gehouden.

4. UITKOMSTEN

Dit hoofdstuk beschrijft de uitkomsten van het onderzoek naar de Dag van de Dialoog. Hiervoor komen in paragraaf 4.1 eerst de gegevens over de samenstelling van de respondentengroep aan de orde. Aan de hand van verschillende persoonskenmerken wordt nagegaan hoe divers deze groep was. Dan volgt in paragraaf 4.2 een bespreking van de motivatie van deelnemers om mee te doen aan de Dag van de Dialoog. Vervolgens behandelen paragraaf 4.3 en 4.4 achtereenvolgens de meningen over het verloop van het gesprek en de tevredenheid over de Dag van de Dialoog. Het hoofdstuk eindigt met een beschrijving van mogelijke gevolgen van de Dag van de Dialoog in paragraaf 4.5. In deze beschrijving zullen de uitkomsten van de evaluatieformulieren gecombineerd worden met de bevindingen van de diepte-interviews. De zes afzonderlijke samenvattingen van de interviews zijn ter illustratie en ter aanvulling door het hoofdstuk heen in boxen verwerkt.

Emilie¹⁷

Emilie (v) heeft meegedaan aan de Dag van de Dialoog in IJsselstein. Weliswaar woont zij niet in IJsselstein, maar vanuit persoonlijke en beroepsmatige interesse koos zij ervoor om deel te nemen aan de dialoog in IJsselstein. Zij kan zich het thema niet meer herinneren, maar ze heeft goede herinneringen aan de dialoog en onderstreept het belang daarvan.

Zij merkt wel herhaaldelijk op dat aan haar tafel een vrij homogene groep mensen aanwezig was. Hierover zegt ze: “Aan mijn tafel zat een bundeltje goedbedoelende witte mensen, die heel erg bereid zijn om te mengen, alleen diegene met wie wij wilden mengen, die waren er niet.”

Emilie benadrukt dat een divers samengestelde groep bijzonder fijn is. Om het effect van een gemengde groep te onderstrepen, vertelt ze enthousiast over een ander initiatief in Amsterdam, de multiculturele huiskamer. Daarbij was een grote gemengde groep aanwezig. Daardoor ontstond ook een ander soort gesprek, met meer uitwisseling van ideeën en over hoe mensen dingen verschillend aanpakken. Na afloop realiseerde Emilie zich dat wanneer zij fietste door Amsterdam, zij moslimvrouwen nu echt aankeek. Mocht zij de vrouwen herkennen, dan kon ze de vrouwen begroeten. Dit deed ze daarvoor niet, omdat voorheen vrouwen met een hoofddoek meer een witte vlek voor haar waren. Ze is erg blij dat de multiculturele huiskamer dit heeft opgeleverd. Door deze positieve ervaring deed zij mee aan de Dag van de Dialoog met de verwachting mensen tegen te komen die ze anders niet zo snel tegenkomt of ziet. Maar die zaten niet aan haar tafel.

Emilie was in het verleden actief bij maatschappelijke initiatieven en zal dat zeker ook weer doen als het op haar pad komt. Aangezien zij nu 40 uur per week werkt zal ze pas als ze weer minder gaat werken actief worden in haar woonplaats. Zij denkt daarbij aan de lokale Amnesty-groep of de Wereldwinkel. Tijdens de Dag van de Dialoog heeft ze verteld over haar werk bij de gemeente. Op die manier hoopt zij dat bewoners van IJsselstein zich meer betrokken gaan voelen bij de gemeente en dat zij meer zullen participeren.

¹⁷ De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft deze naam zelf gekozen.

4.1 Kenmerken van de deelnemers

Een van de doelstellingen van de Dag van de Dialoog is om mensen met verschillende achtergronden met elkaar in gesprek te laten brengen. Om een indicatie te krijgen van hoe divers de groep deelnemers aan de Dag van de Dialoog is, zijn enkele vragen over persoonskenmerken opgenomen in het evaluatieformulier. Hierna komen respectievelijk de kenmerken geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en de etnische herkomst van de respondenten aan bod. Daarna gaat het over chronische ziekte of functiebeperking, seksuele gerichtheid en godsdienst of levensovertuiging van de respondenten. Bij deze laatste drie persoonskenmerken zal kort worden ingegaan op de non-respons.

Verhouding mannen en vrouwen

In Tabel 1 staat het aantal de respondenten uitgesplitst naar geslacht. Deze tabel laat zien dat er meer vrouwen hebben deelgenomen aan het onderzoek dan mannen (respectievelijk 60 en 38 procent).

Tabel 1. Geslacht van de respondenten

	Aantal	Percentage
Vrouwen	1422	60,4%
Mannen	891	37,9%
Vraag niet beantwoord	40	1,7%
Totaal	2353	100%

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 46,9 jaar (Standaard Deviatie, SD = 18,22). In Tabel 2 is het aantal respondenten per leeftijdscategorie weergegeven. Het blijkt dat een op de drie respondenten tussen de 45 tot 60 jaar was.

Tabel 2. Leeftijd van de respondenten

	Aantal	Percentage
Jonger dan 18 jaar	153	6,5%
Tussen de 18 tot 26 jaar	238	10,1%
Tussen de 26 tot 45 jaar	552	23,5%
Tussen de 45 tot 60 jaar	688	29,2%
Tussen de 60 tot 80 jaar	563	23,9%
80 jaar en ouder	60	2,5%
Niet beantwoord	99	4,2%
Totaal	2353	100%

Opleidingsniveau

In Tabel 3 is het aantal respondenten weergegeven per opleidingsniveau. Deze vraag had zeven antwoordopties, waaronder de mogelijkheid zelf een opleiding in te vullen. Voorbeelden van opleidingen die werden genoemd zijn: mulo, lbo, modevakschool, theologie en huishoudschool. Bijna de helft van alle respondenten (49 procent) blijkt hoogopgeleid.

Tabel 3. Opleidingsniveau van de respondenten

	Aantal	Percentage
Geen opleiding	40	1,7%
Basisschool	95	4%
Mavo/vmbo	316	13,4%
Havo/VWO	196	8,3%
MBO	407	17,3%
HBO/Universiteit	1157	49,2%
Anders, namelijk...	69	2,9%
Niet beantwoord	73	3,1%
Totaal	2353	100%

Etnische herkomst

Bij de vraag naar de etnische herkomst van de respondent was het mogelijk meer dan één herkomst aan te geven. De antwoordmogelijkheden waren geformuleerd als landen van herkomst, zoals Nederland en Turkije.¹⁸ Er was ook de mogelijkheid om een herkomst weer te geven die niet tussen de opties stond. Bij deze optie werd de herkomst vaak in de vorm van een bijvoeglijk naamwoord opgeschreven, zoals 'Duits' of 'Somalisch' (zie Bijlage 5 voor een overzicht van alle antwoorden). In Tabel 4 is het aantal respondenten naar etnische herkomst weergegeven. Uit deze tabel is af te lezen dat er mensen met verschillende komaf meededen. De overgrote meerderheid blijkt een Nederlandse etnische herkomst te hebben.

Tabel 4. Etnische herkomst van de respondenten

	Aantal
Nederland	1666
Suriname	123
Antillen/Aruba	56
Marokko	136
Turkije	109
Anders, namelijk...	219
Niet beantwoord	138
Totaal	2447*

* De subtotalen tellen niet op tot 2353 (dat is het totaal aantal deelnemers) omdat de mogelijkheid bestond meer dan één herkomst aan te kruisen.

Chronische ziekte of functiebeperking

Op het evaluatieformulier konden respondenten aangeven of zij een chronische ziekte of functiebeperking hebben. Deze vraag was niet in alle dialooggemeenten in het evaluatieformulier

¹⁸ Etnische herkomst is niet hetzelfde als de nationaliteit, het bezitten van een staatsburgerschap. Voor bepaalde migranten en nationale minderheden kan dit onderscheid ingewikkeld liggen. Een respondent kan bijvoorbeeld een Marokkaans paspoort hebben, maar hij/zij kan zich Nederlands voelen of andersom, een Nederlands paspoort hebben maar zich Pakistaans voelen. Ook kan het zijn dat iemand afkomstig is uit het land Turkije, maar als etnische herkomst Koerdisch aangeeft. Het is onbekend in hoeverre de antwoorden op deze vraag overeenkomen met de etnische herkomst, het land van herkomst of in hoeverre respondenten nationaliteit hebben meegenomen in hun antwoorden.

opgenomen. In Tabel 5 staat het aantal respondenten met een chronische ziekte of functiebeperking. Het blijkt dat ongeveer een op de tien van alle respondenten een chronische ziekte of functiebeperking had.

Tabel 5. Chronische ziekte of functiebeperking van de respondenten

	Aantal	Percentage
Nee	1583	67,3%
Ja	243	10,3%
Vraag niet opgenomen in vragenlijst	328	13,9%
Niet beantwoord	199	8,5%
Totaal	2353	100%

Seksuele gerichtheid

Bij de vraag naar de seksuele gerichtheid waren de antwoordopties: ‘Heteroseksueel’, ‘Homoseksueel’ en ‘Biseksueel’. Deze vraag was niet in alle dialooggemeenten in het evaluatieformulier opgenomen. In Tabel 6 staat het aantal respondenten naar seksuele gerichtheid weergegeven. Uit deze tabel komt naar voren dat de seksuele gerichtheid van de respondenten verschilde. Bijna tweederde was heteroseksueel en verder blijkt dat ongeveer 1 op de 5 respondenten de vraag niet heeft beantwoord.

Tabel 6. Seksuele gerichtheid van de respondenten

	Aantal	Percentage
Heteroseksueel	1505	64%
Homoseksueel	47	2%
Biseksueel	26	1,1%
Vraag niet opgenomen in vragenlijst	328	13,9%
Niet beantwoord	447	19%
Totaal	2353	100%

Godsdienst of levensovertuiging

Bij de vraag over godsdienst of levensovertuiging waren er twee antwoordopties, namelijk ‘Geen’ of ‘Ja, namelijk...’ Bij de laatste optie kon de respondent de godsdienst of levensovertuiging zelf invullen. In Bijlage 6 staan alle genoemde godsdiensten en levensovertuigingen. Deze vraag was niet in alle dialooggemeenten in het evaluatieformulier opgenomen. In Tabel 7 zijn de antwoorden weergegeven. De tabel laat zien dat het grootste deel van de respondenten (43 procent) een godsdienst of levensovertuiging invulde.

Tabel 7. Godsdienst of levensovertuiging van de respondenten

	Aantal	Percentage
Geen	799	34%
Ja, namelijk...	1010	42,9%
Vraag niet opgenomen in vragenlijst	328	13,9%
Niet beantwoord	216	9,2%
Totaal	2353	100%

Non-respons bij de achtergrondvragen

Een aantal mensen hebben bepaalde vragen over een persoonskenmerk niet beantwoord. Bij leeftijd en opleidingsniveau was dit respectievelijk 3 en 4 procent. Bijna 6 procent van de respondenten beantwoordde de vraag over de etnische herkomst niet. De vraag naar chronische ziekte/functiebeperking werd door 8,5 procent niet beantwoord. De godsdienst of levensovertuiging werd door 9 procent van de respondenten niet opgegeven. Op de vraag naar seksuele gerichtheid gaf 19 procent van de respondenten geen antwoord. Ongeveer 100 mensen zetten een grote streep door een van deze vragen of gaven aan dat ze de vraag/vragen ongepast vonden.

Al met al komt naar voren dat er mensen met diverse persoonskenmerken hebben deelgenomen aan de Dag van de Dialoog. Er waren hierbij meer vrouwen dan mannen. Bijna eenderde van alle respondenten was tussen de 45 tot 60 jaar en bijna de helft van alle respondenten was hoogopgeleid. Een groot deel van de respondenten had de Nederlandse etnische herkomst. Eentiende van alle respondenten had een chronische ziekte of functiebeperking. Bijna een vijfde van alle respondenten beantwoordde de vraag over seksuele gerichtheid niet. Iets minder dan de helft van alle respondenten had een godsdienst of levensovertuiging. In een vervolgonderzoek is het interessant om de samenstelling per tafel mee te nemen.¹⁹ Hierdoor kan nagegaan worden of de deelnemers aan een diverse tafel andere ervaringen hebben dan de deelnemers aan een relatief homogene tafel.

Meneer Mondiaal²⁰

Het thema van de Dag van de Dialoog in Amsterdam was volgens meneer Mondiaal 'Nieuwe media'. Mondiaal ging met een vriend uit Amsterdam naar de Dag van de Dialoog. Mondiaal vindt het mooi dat er allerlei mensen kwamen van goede wil. Er zaten verschillende mensen bij hem aan tafel: "Een Nederlands Marokkaanse vrouw die computerles geeft aan nieuwe Nederlanders, en we hadden iemand van Ahold, die een hoge functie daar bekleedt, en we hadden een freelance projectbegeleider, kunstenaar, weet ik veel, we hadden allerlei soorten mensen aan tafel zitten met wie we gewoon in gesprek gingen en al het andere telde niet meer: waar je vandaan komt, wat je hebt gedaan, status etcetera. Dat was allemaal niet meer belangrijk, je kon er gewoon aan tafel zitten en relaxed in gesprek gaan."

Dit 'relaxte gesprek' werd gevoerd in een gemengd gezelschap. "Kijk die kunstenaar bijvoorbeeld. Daar had ik ook mijn vooroordelen bij. Heel lang, wit etcetera. Ik dacht van oké, is het een yup? Wie is het, wat doet het? Maar toen (...) was het totaal niet wat ik verwacht had. En ik betrapte mij er op dat hetgeen waar ik mij altijd zo aan ergerde, dat mensen vooroordelen over mij hebben en gelijk een waslijst hebben aan dingen van: jij bent zeker dit en jij bent zeker dat. Dat ik precies hetzelfde deed, maar op het moment dat ik in het gesprek ging, was het zo van oké, het is totaal niet wat ik dacht. Ze waren tegenovergesteld. En die Ahold-man, een heel aardige man, heel meegaand, maar ik weet niet wat er speelt bij hem, ik weet het niet. Die kunstenaar, daar heb ik meer een gevoel bij gekregen, maar ja, dat is dan ook een kunstenaar."

Mondiaal is door de werkzaamheden voor een documentaire over de multiculturele samenleving al actief met en voor een beter leefklimaat. "Ik ga dus in deze documentaire op zoek naar de multiculturele samenleving of die ook daadwerkelijk bestaat (...) In die zoektocht ga ik me onderdompelen in bepaalde projecten."

¹⁹ Er zijn verschillende manieren in omloop om de mate van diversiteit vast te stellen. Elk van deze maten kent overigens beperkingen.

²⁰ De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft deze naam zelf gekozen.

Tijdens de Dag van de Dialoog heeft Mondiaal nauwelijks contacten gelegd en heeft hij geen ideeën voor activiteiten gekregen. Voor hem is de Dag van de Dialoog vooral van belang geweest om verder na te denken over de multiculturele samenleving en hoe en waarom mensen in gesprek gaan. “Ik denk dat mensen zoals ik en die kunstenaar, die er al mee bezig zijn, gestimuleerd worden om het misschien nog meer te doen. Of misschien mensen die neigen om dat te gaan doen, weet je, dat dat misschien (een duwtje over, red.) de drempel is of wat dan ook. Maar mensen die er totaal niet mee bezig zijn, ik denk niet dat zij zoiets hebben van: ik ga wat voor mijn wijk doen. Nee, dat denk ik niet. Maar wel de mensen die er al toe neigen, dat zij misschien een beetje meer gepusht worden van oké, *let's go for it.*”

4.2 Motivatie om deel te nemen

Om erachter te komen wat de deelnemers aan de Dag van de Dialoog motiveerde om mee te doen is gevraagd hoe zij op het idee zijn gekomen om mee te doen en met welk specifiek doel zij hebben meegedaan.

Idee

In Tabel 8 zijn de antwoorden weergegeven op de vraag: ‘Hoe bent u op het idee gekomen om deel te nemen aan de Dag van de Dialoog?’ Er waren verschillende voorgedrukte antwoordopties zoals ‘Via mijn (vrijwilligers-)werk’ of ‘Via vrienden/kennissen’. Bijna eenderde van de respondenten koos de optie ‘Anders, namelijk...’ Voorbeelden van de zelf ingevulde antwoorden zijn: ‘Het moest van school of stage’, ‘Heb al eerder meegedaan’, ‘Via familie’, ‘Via bewonersorganisaties’, ‘Uitgenodigd om mee te doen’, ‘Via folders’, ‘Via werkgever’ etcetera.

Tabel 8. Op het idee gekomen om deel te nemen aan de Dag van de Dialoog

	Aantal	Percentage
Publiciteit in de media	175	7,3%
Via een maatschappelijke organisatie	547	22,8%
Via mijn (vrijwilligers-)werk	436	18,2%
Via vrienden / kennissen	495	20,7%
Anders, namelijk...	733	30,6%
Niet beantwoord	8	0,3%
Totaal	2394*	100%

** De subtotalen tellen niet op tot 2353 (dat is het totaal aantal deelnemers) omdat de mogelijkheid bestond meer dan 1 antwoord aan te kruisen. Er waren 25 respondenten die twee antwoorden hadden aangekruist, 4 respondenten die 3 antwoorden hadden aangekruist en 3 respondenten die alle antwoorden hadden aangekruist.*

Doel

In Tabel 9 staan de antwoorden op de vraag: ‘Met welk specifiek doel heeft u meegedaan aan de Dag van de Dialoog?’ Het blijkt dat het grootste deel van de respondenten (45,8 procent) meedeed aan de Dag van de Dialoog om te praten over maatschappelijke thema's. Bij de optie ‘Anders, namelijk...’ kon de respondent een antwoord opschrijven dat niet tussen de voorgedrukte mogelijkheden stond. Voorbeelden van antwoorden die hier werden opgeschreven waren bijvoorbeeld: ‘Het moest van school’, ‘Nieuwsgierig naar de dialoog’, ‘Eten’, ‘Als gespreksleider of organisator’, ‘Voor de sociale cohesie’ etcetera.

Tabel 9. Doel van deelname aan de Dag van de Dialoog

	Aantal	Percentage
Voor de gezelligheid	404	17,2%
Om te praten over maatschappelijke thema's	1077	45,8%
Om andere mensen uit mijn buurt/stad te ontmoeten	888	37,7%
Om te praten met mensen die anders denken dan ik	830	35,3%
Om ideeën op te doen voor mijn (vrijwilligers-)werk	478	20,3%
Anders, namelijk...	292	12,4%
Totaal	3969*	100%

* De subtotalen tellen niet op tot 2353 (dat is het totaal aantal deelnemers) omdat de mogelijkheid bestond meer dan 1 antwoord aan te kruisen.

La Tigra²¹

La Tigra (v) heeft deelgenomen aan de Dag van de Dialoog in Den Haag. Met haar zaten nog vier andere dialoogdeelnemers en de gespreksleider aan tafel. Naar eigen zeggen was het thema iets met contact met burens of burgerparticipatie. La Tigra ging ernaartoe met het idee om iets te leren van de mensen die ze daar zou aantreffen, om informatie te vergaren.

La Tigra heeft de Dag van de Dialoog ervaren als prettig, met een gemoedelijke sfeer, open en ongedwongen. Voor haar was het een bijzondere ervaring om open te kunnen praten. Door haar werk kan ze meestal niet met vreemde mensen over haar privéleven praten en heeft ze de neiging om mensen te screenen of ze ook echt de waarheid vertellen. De status van personen speelde echter tijdens de Dag van de Dialoog geen rol en dat gaf haar een veilig gevoel om met mensen te praten die ze niet kende. Zij had het idee dat ze alles kon vertellen.

Ook de andere deelnemers waren eerlijk en open. Zo ook een 'Nederlandse dame', die bijvoorbeeld vertelde over haar opvoeding en wat zij van 'mixculturen' vindt. Dat heeft La Tigra als erg fijn ervaren. Zij ging ervan uit dat Nederlanders niet zo snel iets over zichzelf zouden vertellen. Dat was bijvoorbeeld wel zo bij de gespreksleider. Hij liet niet veel los en La Tigra ervoer dit als een drempel.

La Tigra noemt daarnaast de dialoog met oudere mensen een bijzondere ervaring. Zij was de jongste aan tafel. De andere deelnemers waren begin 40, 48, 55 en begin 60. Door de grote leeftijdsverschillen met haar had La Tigra verwacht dat het een 'oudelullengesprek' ging worden. Maar dit bleek al vrij snel niet het geval te zijn. De dialoog aan tafel ging over herkomst, opvoeding, het loyaal zijn aan je herkomst, het accepteren van je etnische herkomst en toch open staan. Daarin herkende La Tigra zichzelf. Haar vooroordeel over oudere mensen heeft ze laten varen.

La Tigra is ook buiten haar betaalde baan heel actief. Zij wil dat ook blijven en wil zich daarbij meer concentreren op burgerparticipatie, mensen activeren. De dialoog kan hierbij helpen, vooral om mensen bij elkaar te brengen of als klein deel van een groter proces. Als voorbeeld vertelt ze enthousiast over haar plan om leerkrachten in dialoog te brengen met scholieren om zo erachter te komen wat er speelt. Op deze manier wil zij de cirkel doorbreken van jongeren met gedragsproblemen die vaak op een praktijkschool belanden.

²¹ Dit interview kon niet worden opgenomen en is een weergave van een medewerker van Art.1 die het interview heeft afgenomen. De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft zelf deze naam gekozen.

Na afloop van de Dag van de Dialoog heeft ze nog met twee mensen contact gehouden. Een van de deelnemers was zelfs aanwezig op een feestje van haar. Een andere deelnemer heeft ze op de werkvloer opnieuw ontmoet. Samen hebben ze de prettige herinneringen aan de Dag van de Dialoog opgehaald.

Samengevat, blijkt dat de meeste respondenten meededen om te kunnen praten over maatschappelijke thema's. Ook waren er respondenten die op een andere manier op het idee kwamen om mee te doen aan de Dag van de Dialoog, door bijvoorbeeld school of stage, doordat ze al eerder hadden meegedaan of omdat ze waren uitgenodigd om mee te doen.

4.3 Verloop van het gesprek

In deze paragraaf komt aan bod hoe deelnemers de dialoog hebben ervaren. De vragen hadden betrekking op de centrale kenmerken van een dialooggesprek: de methodiek, het ontmoeten van nieuwe onbekende mensen, de ruimte en het respect krijgen om het eigen verhaal te vertellen en iets leren van de inbreng van anderen.

Dialoogmethodiek

Tabel 10 geeft de antwoorden weer op de vraag: 'Wat vindt u van de dialoogmethodiek?' Het blijkt dat het merendeel (92 procent) de dialoogmethodiek goed tot heel goed vond.

Tabel 10. Oordeel over de dialoogmethodiek

	Aantal	Percentage
Heel slecht	2	0,1%
Slecht	7	0,3%
Niet slecht en niet goed	148	6,3%
Goed	1577	67,0%
Heel goed	584	24,8%
Niet beantwoord of meerduidig ²²	35	1,5%
Totaal	2353	100%

Onbekende mensen ontmoeten

In Tabel 11 zijn de antwoorden weergegeven op de vraag: 'Met hoeveel mensen heeft u vandaag gesproken met wie u normaal niet zo snel in aanraking zou komen?' Als antwoordmogelijkheid kon het aantal personen aangegeven worden. De overgrote meerderheid (95 procent) gaf aan minstens één persoon tegen te zijn gekomen met wie ze normaal niet zo snel in aanraking zouden komen. Het is onbekend met hoeveel mensen de afzonderlijke respondenten aan een tafel hebben gezeten. Hierdoor is het niet na te gaan of het aandeel van de groep dat voor hem of haar nieuw en onbekend is groot of klein was.

²² Een respondent kruiste de opties 'Niet slecht en niet goed' en 'Goed' aan. Drie respondenten kruisten de opties 'Goed' en 'Heel goed' aan.

Tabel 11. Aantal mensen gesproken waarmee respondent niet zo snel in aanraking komt

	Aantal	Percentage
Geen enkel persoon	100	4,2%
1-2 personen	195	8,3%
3-4 personen	468	19,9%
5-6 personen	741	31,5%
7 of meer personen	827	35,1%
Niet beantwoord of meerduidig ²³	20	1%
Totaal	2353	100%

Ruimte voor eigen verhaal

In Tabel 12 staan de antwoorden op de vraag: ‘Heeft u tijdens het gesprek ruimte gekregen om uw eigen verhaal te vertellen?’ Het komt naar voren dat bijna alle respondenten (98 procent) vonden dat zij voldoende ruimte hadden om hun eigen verhaal te vertellen.

Tabel 12. Ruimte voor eigen verhaal

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	0	0%
Nee, nauwelijks	7	0,3%
Geen ja en geen nee	41	1,7%
Ja, enigszins	384	16,3%
Ja, zeker	1908	81,1%
Niet beantwoord of meerduidig ²⁴	13	0,5%
Totaal	2353	100%

Respect voor inbreng

Tabel 13 toont de antwoorden op de vraag: ‘Werd er met respect naar uw inbreng geluisterd?’ De tabel laat zien dat bijna alle respondenten (99 procent) vonden dat er met respect naar hun inbreng werd geluisterd.

Tabel 13. Respect voor inbreng

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	0	0%
Nee, nauwelijks	2	0,1%
Geen ja en geen nee	17	0,7%
Ja, enigszins	238	10,1%
Ja, zeker	2081	88,4%
Niet beantwoord of meerduidig ²⁵	15	0,7%
Totaal	2353	100%

²³ Een respondent kruiste de opties ‘3-4 personen’ en ‘5-6 personen’ aan. Een respondent kruiste de opties ‘5-6 personen’ en ‘7 of meer personen’ aan.

²⁴ Drie respondenten kruisten de opties ‘Ja, enigszins’ en ‘Ja, zeker’ aan.

²⁵ Vier respondenten kruisten de opties ‘Ja, enigszins’ en ‘Ja, zeker’ aan.

Iets opgestoken van de anderen

Tabel 14 presenteert de antwoorden op de vraag: ‘Heeft u iets opgestoken van de inbreng van de andere deelnemers aan tafel?’ De resultaten laten zien dat de overgrote meerderheid (94 procent) van de respondenten iets heeft opgestoken van de inbreng van de andere deelnemers.

Tabel 14. Iets opgestoken van de andere deelnemers aan de tafel

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	12	0,5%
Nee, nauwelijks	28	1,2%
Geen ja en geen nee	100	4,2%
Ja, enigszins	865	36,8%
Ja, zeker	1332	56,6%
Niet beantwoord of meerduidig ²⁶	16	0,7%
Totaal	2353	100%

Al met al kan gesteld worden dat de respondenten zeer positieve ervaringen hebben met de dialoog. Zo vond 92 procent van de respondenten de dialoogmethodiek goed. Verder is 95 procent van de respondenten minstens één persoon tegenkomen met wie ze normaal niet zo snel in aanraking zouden komen. Daarbovenop vond 98 procent van de respondenten dat ze voldoende ruimte hadden om hun eigen verhaal te vertellen en bijna 99 procent vond dat er met respect naar hun inbreng werd geluisterd. Ten slotte heeft 94 procent van de deelnemers iets opgestoken van de andere deelnemers aan tafel.

Gijsbert²⁷

Gijsbert (m) heeft in Alkmaar aan de Dag van de Dialoog deelgenomen. Met hem zaten nog zes andere deelnemers en de gespreksleider aan tafel. Naar eigen zeggen was het thema van die dag ‘Samen dingen doen’. “Ik vond het gewoon leuk om eraan mee te doen, kijken wat er precies leeft, mensen ontmoeten, dat vind ik altijd leuk, (...) ik ben geïnteresseerd in mensen, ik hou van mensen, van verschillende ideeën en van discussiëren.”

“Ik heb natuurlijk ook mijn vooroordelen”, zegt Gijsbert. Tijdens de dialoog kwamen veronderstelde problemen met allochtonen niet echt ter sprake. Ook de Marokkaanse vrouw die aan tafel zat, sprak relatief weinig over dit onderwerp. “Misschien dat dit bewust gedaan is. Ik had er ook helemaal geen behoefte aan, we weten allemaal wat voor soort problemen er zijn bij bepaalde groepen mensen, daar hoeven we niet meteen over te praten.”

Door zijn werk als leraar en nu als vrijwilliger had en heeft hij regelmatig contact met jongeren. Aan tafel zat ook een scholiere. Volgens Gijsbert heeft zij niet meegedaan aan de dialoog omdat ze zat te notuleren. Ondanks haar taak als notulist heeft hij veel met haar gesproken, maar dan voor en na afloop van de dialoog. “Maar dat was meer omdat ik het leuk vond om haar weer tegen te komen. Over wat ze zo deed, wat ze hier precies kwam doen. Gewoon een algemene indruk van iemand krijgen. Dat vind ik wel leuk.” Gijsbert benadrukt herhaaldelijk dat het belangrijk is om alle leeftijdsgroepen te betrekken bij de dialoog om zo erachter te komen wat er bij hen speelt. Hij merkt nog op hoe mensen waarschijnlijk over hem zouden denken: “Zo vind

²⁶ Een respondent kruiste de opties ‘Nee, nauwelijks’ en ‘Geen ja en geen nee’ aan. Een respondent kruiste de opties ‘Geen ja en geen nee’ en ‘Ja, enigszins’ aan. Drie respondenten kruisten de opties ‘Ja, enigszins’ en ‘Ja, zeker’ aan.

²⁷ De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft deze naam zelf gekozen.

ik het ook volstrekt achterlijk wat er gezegd wordt van mensen die met pensioen zijn, achter de geraniums, alleen maar fietsen in Drenthe, dat is volstrekt belachelijk, alle mensen die ik ken doen nuttige dingen, veel vrijwilligerswerk.”

Hij is blij dat hij nu met pensioen is en dat hij aan dingen toekomt die hij leuk vindt. Tijdens de dialoog heeft hij de gelegenheid gehad om over zijn activiteiten te kunnen vertellen en heeft hij van verschillende andere deelnemers gehoord wat zij allemaal doen. Een vrouw vertelde over het voorlezen aan demente bejaarden. Hij had er belangstelling voor om dit ook een keer te doen. Maar sindsdien heeft hij niets meer gehoord van die vrouw. Hij heeft ook geen contact met haar opgenomen want, zo zegt hij: “Ik heb ook dingen, ik ben dan wel met pensioen, maar ik ben druk. Je wacht dan af tot iemand je nodig heeft. Bij het Leger des Heils kan je koken, dat kan ik ook doen. Dat zijn dingen die ik nog moet uitkristalliseren. Ik ben met pensioen, ik heb al bezigheden vanuit m'n hobby's, ik moet allemaal dingen opzetten. Als die vrouw mij belt dan zou ik daar zeker aan mee willen doen.”

Volgens hem heeft hij zeker de bereidheid gekregen om actief te worden. Zo is hij dankzij de Dag van de Dialoog weer enthousiast geworden over het kookproject bij het Leger des Heils.

4.4 Tevredenheid

Uit de vorige paragraaf blijkt dat het grootste deel van de respondenten de dialoog positief ervaren heeft. Tevens is in de survey nagegaan of de respondenten tevreden waren met verschillende aspecten van de Dag van de Dialoog. Hiervoor komt eerst aan de orde wat respondenten van het thema vonden. Vervolgens is beschreven hoe tevreden respondenten waren over de inhoud van het gesprek, de begeleiding van het gesprek en hoe tevreden respondenten waren over de praktische organisatie van de Dag van de Dialoog.

Interesse voor het thema

Elke dialooggemeente organiseert haar eigen dialoog en kiest daarbij een eigen thema. In Tabel 15 staan de antwoorden op de vraag: ‘Vond u het thema van de Dag van de Dialoog van dit jaar interessant?’ Het onderzoek toont dat bijna alle respondenten het thema interessant vonden.

Tabel 15. Interesse voor het thema van de Dag van de Dialoog

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	3	0,1%
Nee, nauwelijks	24	1,0%
Geen ja en geen nee	105	4,5%
Ja, enigszins	613	26,1%
Ja, zeker	1589	67,5%
Niet beantwoord of meerduidig ²⁸	19	0,8%
Totaal	2353	100%

Inhoud van het gesprek

Tabel 16 toont de antwoorden op de vraag: ‘Hoe tevreden bent u over de inhoud van het gesprek?’ Daaruit valt af te lezen dat de meerderheid (bijna 92 procent) van de respondenten tevreden tot zeer tevreden was over de inhoud van het gesprek.

²⁸ Acht respondenten kruisten de opties ‘Ja, enigszins’ en ‘Ja, zeker’ aan.

Tabel 16. Tevredenheid over de inhoud van het gesprek

	Aantal	Percentage
Zeer ontevreden	37	1,6%
Ontevreden	10	0,4 %
Niet tevreden/ niet ontevreden	121	5,1%
Tevreden	1554	66%
Zeer tevreden	602	25,6%
Niet beantwoord of meerduidig ²⁹	29	1,3%
Totaal	2353	100%

Begeleiding van het gesprek

Tabel 17 laat de antwoorden zien op de vraag: ‘Hoe tevreden bent u over de begeleiding van het gesprek?’ Het blijkt dat de meerderheid (iets meer dan 90 procent) tevreden tot zeer tevreden was over de begeleiding van het gesprek.

Tabel 17. Tevredenheid over de begeleiding van het gesprek

	Aantal	Percentage
Zeer ontevreden	33	1,4%
Ontevreden	11	,5%
Niet tevreden/ niet ontevreden	89	3,8%
Tevreden	1211	51,5%
Zeer tevreden	913	38,8%
Niet beantwoord of meerduidig ³⁰	96	4%
Totaal	2353	100%

Praktische organisatie

In Tabel 18 zijn de antwoorden weergegeven op de vraag: ‘Hoe tevreden bent u over de praktische organisatie van de Dag van de Dialoog?’ De evaluatie toont dat de meesten (bijna 86 procent) tevreden waren over de praktische organisatie van de Dag van de Dialoog.

Tabel 18. Tevredenheid over de praktische organisatie

	Aantal	Percentage
Zeer ontevreden	34	1,4%
Ontevreden	37	1,6%
Niet tevreden/ niet ontevreden	173	7,4%
Tevreden	1264	53,7%
Zeer tevreden	752	32%
Niet beantwoord of meerduidig ³¹	93	3,9%
Totaal	2353	100%

Al met al kan gesteld worden dat de meerderheid van de respondenten tevreden was over de Dag van de Dialoog. Zo vond bijna 94 procent van de respondenten het thema interessant. Daarnaast

²⁹ Twee respondenten kruisten de optie ‘Tevreden’ en ‘Zeer tevreden’ aan.

³⁰ Een respondent kruiste de opties ‘Tevreden’ en ‘Zeer tevreden’ aan.

³¹ Een respondent kruiste de opties ‘Tevreden’ en ‘Zeer tevreden’ aan.

was bijna 92 procent van de respondenten tevreden over de inhoud van het gesprek. Verder was 90 procent van de respondenten tevreden over de begeleiding van het gesprek en was 86 procent tevreden over de praktische organisatie van de Dag van de Dialoog.

Beer³²

Het thema van de Dag van de Dialoog was volgens Beer (v) ‘Verrassend Almere’. Tijdens de dialoog hebben deelnemers gedachten uitgewisseld over wat zij zo verrassend aan Almere vinden. Aan de tafel van Beer werd bijvoorbeeld veel gesproken over waarom iemand nou wel of niet naar Almere verhuist. Zij was verrast dat zij zo veel van haar eigen ervaringen herkende in die van de andere deelnemers. Zo is bijvoorbeeld een deelnemer net als zij in Almere gaan wonen terwijl er in het begin bij beiden twijfels over de stad waren.

Door ervaringen met elkaar uit te wisselen is Beer zich bewust geworden van een aantal zaken in haar stad. “Ik vond het altijd heel gewoon dat er groen was in Almere, maar iemand vertelde dat je altijd door een park moet fietsen om in een andere wijk te komen. Daar sta je niet zo bij stil. Ook de bewustwording dat Almere Buiten mooi is. Wij hadden het erover dat als je weer naar Amsterdam of Hilversum bent geweest, het heerlijk is om weer naar Almere te gaan. Lekker rustig. Ik vind Almere gewoon geweldig.”

Aan haar tafel bleek een gemeenschappelijke wens te zijn voor een buitenzwembad in de stad. Deze wens werd ook op een groot doek geschreven. Helaas weet Beer niet wat er met het doek is gebeurd. Zij is na afloop van de Dag van de Dialoog niet zelf actief achter het idee van een buitenzwembad aangegaan.

Tijdens de dialoog aan haar tafel ontstond er contact tussen bewoners uit Almere en een medewerkster van de woningcorporatie. Deze medewerkster vroeg aan één van de tafelenoten of het mogelijk was om een keer bij hem te logeren. Beer weet nog dat de vrouw van de woningcoöperatie en de bewoner uit Almere ideeën uitwisselden, zodat een logeerp partij voor beide partijen iets zou kunnen opleveren. Beer op haar beurt heeft de vrouw niet uitgenodigd omdat ze dacht dat ze haar niet zoveel te bieden zou hebben, maar ze vindt het een heel leuk initiatief.

Door haar werk in een buurthuis heeft zij al veel contact met stadsgenoten en zet ze zich actief in voor een prettig leefklimaat. Beer is zo enthousiast over de Dag van de Dialoog dat ze gespreksleider wil worden. Ze gaat proberen in de buurthuizen waar ze nu werkt volgend jaar een Dag van de Dialoog te organiseren.

Van de (landelijke) organisatoren van de Dag van de Dialoog zou ze graag een terugkoppeling willen. Zij mist een beetje de nazorg. Zij is namelijk ook erg geïnteresseerd in hoe de mensen uit andere steden de Dag van de Dialoog hebben ervaren en wat er uit eventueel geuite ideeën en wensen is gekomen.

4.5 Gevolgen van deelname aan de Dag van de Dialoog

Uit de vorige paragraaf komt naar voren dat het merendeel van de respondenten erg tevreden was over de Dag van de Dialoog. In deze paragraaf is eerst beschreven of de respondenten

³² De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft deze naam zelf gekozen.

vonden dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor hun stad of dorp. Vervolgens komt ter sprake of het beeld dat respondenten van andere deelnemers hadden naar aanleiding van het gesprek positiever is geworden. Ten slotte wordt ingegaan op de vraag of respondenten naar aanleiding van de dialoog de intentie hebben om bij te dragen aan een prettig leefklimaat.

Toegevoegde waarde

In Tabel 19 zijn de antwoorden weergegeven op de vraag: ‘Vindt u dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor uw stad/dorp?’³³ Het merendeel van de respondenten vond dat de Dag van de Dialoog een toegevoegde waarde heeft voor hun stad, dorp of gemeente.

Tabel 19. Toegevoegde waarde van de Dag van de Dialoog voor de stad/dorp

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	14	0,6%
Nee, nauwelijks	55	2,3%
Geen ja en geen nee	218	9,3%
Ja, enigszins	844	35,9%
Ja, zeker	1184	50,3%
Niet beantwoord of meerduidig ³⁴	38	1,6%
Totaal	2353	100%

Beeldvorming

In Tabel 20 staan de uitkomsten wat betreft de vraag: ‘Is het beeld dat u had van een of meerdere deelnemers positiever geworden door het gesprek met hen?’³⁵ Meer dan tweederde van de respondenten had een positiever beeld van de deelnemers na de dialoog. Dit houdt in dat het contact tijdens de Dag van de Dialoog lijkt bij te dragen aan een beter beeld van anderen.

De uitkomst dat bij een op de drie het beeld niet positiever is, kan ook komen doordat deze deelnemers al een positief beeld hadden van de anderen aan tafel. Vervolgonderzoek zou een beginmeting kunnen toevoegen, zodat de beelden vooraf en na afloop van de dialoog vergeleken kunnen worden. De uitkomst dat bij tweederde het beeld van de andere deelnemers aan de tafel (enigszins) ten positieve is veranderd betekent overigens niet dat de beeldvorming van een gehele groep automatisch is aangepast. Het is mogelijk dat een persoon die deel uitmaakt van een gestigmatiseerde groep als uitzondering wordt gezien en dat dus niet de beeldvorming van de gehele groep is veranderd (zie ook paragraaf 4.5.1).

³³ Alle evaluatieformulieren uit Schiedam, Rijswijk en ook voor een deel uit Den Haag en Alkmaar gebruikten de vraag ‘Vindt u dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor uw gemeente?’

³⁴ Zeven respondenten kruisten de opties ‘Ja, enigszins’ en ‘Ja, zeker’ aan.

³⁵ De evaluatieformulieren uit Schiedam, Rijswijk, Utrecht en sommige evaluatieformulieren uit Alkmaar en Den Haag gebruikten de vraag ‘Is het beeld dat u had van een of meerdere deelnemers door het gesprek met hen veranderd?’ Deze vraag verschilt te veel van de originele vraag; daarom zijn deze evaluatieformulieren niet meegenomen in de analyse.

Tabel 20. Positiever beeld gekregen van de andere deelnemers door het gesprek

	Aantal	Percentage
Nee, helemaal niet	37	1,8%
Nee, nauwelijks	52	2,5%
Geen ja en geen nee	515	24,5%
Ja, enigszins	649	30,9%
Ja, zeker	780	37,1%
Niet beantwoord of meerduidelijk ³⁶	68	3,2%
Totaal	2101*	100%

* De evaluatieformulieren uit Schiedam, Rijswijk, Utrecht en sommige evaluatieformulieren uit Alkmaar en Den Haag gebruikten de vraag 'Is het beeld dat u had van een of meerdere deelnemers door het gesprek met hen veranderd?' Deze evaluatieformulieren zijn niet meegenomen in de analyse van de vraag.

Bijdragen aan een prettig leefklimaat

Tabel 21 toont de antwoorden op de vraag: 'Gaat u naar aanleiding van het gesprek iets doen om bij te dragen aan een prettig leefklimaat?' De resultaten laten zien dat ongeveer twee op de drie respondenten van plan is bij te dragen aan een prettiger leefklimaat. In de interviews is dieper op deze vraag ingegaan (zie paragraaf 4.5.1). Er bestond ook de mogelijkheid om een antwoord op te schrijven dat niet tussen de voorgedrukte antwoordopties stond. Voorbeelden van antwoorden die hier vaak werden opgeschreven waren: 'Ik ben al bezig als vrijwilliger', 'Beginnen bij mezelf', 'Het begroeten van burens', 'Het implementeren van de dialoog in mijn werk' etcetera. Bijna eenderde van de respondenten wil graag iets doen naar aanleiding van het gesprek, maar weet nog niet wat. In dit onderzoek is niet nagegaan of respondenten die zeggen hun leefklimaat te gaan verbeteren dit ook daadwerkelijk gedaan hebben.

Tabel 21. Intentie om bij te gaan dragen aan een prettig leefklimaat

	Aantal	Percentage
Nee	250	10,6%
Ja, ik ga met andere deelnemers contact onderhouden (en evt. een project opzetten)	278	11,8%
Ja, ik ga met bekenden (vrienden, familie, collega's, etc.) een project opzetten	127	5,4%
Ja, ik ga me inzetten voor mijn stad/buurt (bijvoorbeeld vrijwilligerswerk zoeken)	293	12,5%
Ja, ik ga aan andere maatschappelijke dialogen/discussies deelnemen	479	20,4%
Ja, maar ik weet nog niet wat	742	31,5%
Anders	441	18,7%
Niet beantwoord	91	3,9%
Totaal	2701*	100%

* De subtotalen tellen niet op tot 2353 (dat is het totaal aantal deelnemers) omdat de mogelijkheid bestond meer dan één antwoord aan te kruisen.

Al met al blijkt dat de Dag van de Dialoog positieve gevolgen heeft. Van de respondenten vindt 87 procent dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor hun stad of dorp. Bijna 88 procent van de respondenten kreeg naar aanleiding van de dialoog een positiever beeld van een

³⁶ Twee respondenten kruisten de opties 'Geen ja en geen nee' en 'Ja, enigszins' aan. Twee respondenten kruisten de opties 'Ja, enigszins' en 'Ja, zeker' aan.

of meerdere deelnemers. Ten slotte wil een groot deel van de mensen na de Dag van de Dialoog iets doen om het leefklimaat te verbeteren, maar weten sommigen nog niet wat te doen. Een vervolgonderzoek zou kunnen gaan over het daadwerkelijk actief worden na de Dag van de Dialoog. Dit zodat naar voren komt hoeveel deelnemers na de Dag van de Dialoog nu werkelijk actief worden en het leefklimaat gaan verbeteren.

4.5.1 Gevolgen van deelname aan de Dag van de Dialoog - nader beschouwd

Uit de survey blijkt dat een grote meerderheid van de respondenten positief is over de Dag van de Dialoog. Ook komt naar voren dat zij een positiever beeld van een of meerdere deelnemers hebben gekregen door het gesprek en dat de meeste mensen na de Dag van de Dialoog iets willen doen om het leefklimaat te verbeteren. Deze uitkomsten zijn bijzonder positief en om deze te verdiepen en om meer inzicht te krijgen in de gevolgen zijn er drie maanden na afloop diepte-interviews gehouden. Deze interviews hebben als doel de cijfermatige uitkomsten van de survey te illustreren.

Zes deelnemers die in verschillende steden aan de Dag van de Dialoog hebben deelgenomen werden gevraagd om uitgebreid over hun ervaringen te vertellen (zie de samenvattingen in de boxen, verspreid over dit hoofdstuk). Naast algemene ervaringen met de Dag van de Dialoog lag de focus van de interviews op de twee genoemde gevolgen: verandering van beeldvorming en actief worden. In deze paragraaf wordt hierop ingegaan door eerst kort een theoretisch kader te schetsen en daarna de interviews te beschrijven.

Beeldvorming

Theoretisch kader

Het is een menselijk verschijnsel dat mensen zich oriënteren in de samenleving met behulp van beeldvorming over groepen. Deze beeldvorming betreft opvattingen en gevoelens over zowel groepen waar men zichzelf toerekent, als over groepen waar men zichzelf niet toerekent.³⁷ Soms zijn deze opvattingen en gevoelens vooringenomen en negatief - dan worden ze 'vooroordelen' genoemd. Negatieve beeldvorming en vooroordelen kunnen meespelen bij het beoordelen van anderen. Een duwtje wordt al snel gezien als agressief wanneer men al het beeld heeft dat deze persoon tot een agressieve groep behoort, terwijl hetzelfde duwtje als speels wordt ervaren wanneer het gegeven wordt door een persoon uit een andere groep.

Negatieve beeldvorming is moeilijk te veranderen. Wanneer men in aanraking komt met een persoon die het negatieve beeld ontkracht, is de kans groot dat deze wordt gezien als uitzondering op de regel. Het beeld over de groep waartoe de persoon behoort blijft dan hetzelfde. Het negatieve beeld zal pas veranderen als men vaker meerdere personen ontmoet die het negatieve beeld ontkrachten.³⁸ Frequent contact tussen verschillende groepen kan leiden tot een positievere beeldvorming, maar wel onder bepaalde condities.³⁹ Deze voorwaarden zijn bijvoorbeeld dat mensen die in contact komen een gelijke status hebben, coöperatief ingesteld zijn, dat er een gemeenschappelijke doelstelling is en dat het contact vrijwillig is.⁴⁰

³⁷ W.A. Shadid, *Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkterrein*, Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum 1998.

³⁸ R. Weber en J. Crocker, 'Cognitive processes in revision of stereotypic beliefs', *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983-45, p. 961-977.

³⁹ G.W. Allport, *The nature of prejudice*, Cambridge, MA: Addison-Wesley 1954.

⁴⁰ J.F. Dovidio, S.L. Gaertner en K. Kawakami, 'Intergroup contact: the past, present and the future', *Group processes and intergroup relations*, 2003-6, p. 5-21.

Beschrijving van de diepte-interviews

Aan de hand van een gesprekspuntenlijst is in de diepte-interviews gesproken over de invloed van de Dag van de Dialoog op de beeldvorming. Soms is letterlijk aan deelnemers gevraagd of hun beeld van anderen is veranderd. Daarnaast hebben geïnterviewden uit zichzelf iets verteld over andere deelnemers.

Bij alle geïnterviewden komt het beeld ter sprake dat zij hebben van mensen van een andere etnische herkomst en/of van een andere leeftijdscategorie. Twee deelnemers met een niet-Nederlandse herkomst geven aan dat ze wel degelijk een ander beeld hebben gekregen van mensen van Nederlandse komaf. Het wordt echter niet duidelijk of hierbij de persoon van Nederlandse origine wordt gezien als uitzondering op de regel en of het beeld over de groep waartoe die persoon behoort hetzelfde is gebleven.

Een deelnemer (m) vertelt genuanceerd en uitgebreid over hoe hij over mensen met een niet-Nederlandse herkomst denkt. Tijdens de Dag van de Dialoog is dit beeld niet veranderd. Bij de andere geïnterviewden wordt niet duidelijk wat zij denken over mensen van niet-Nederlandse komaf. Dat heeft vooral te maken met de etnisch homogene groep dialoogpartners aan tafel. Een van de drie geïnterviewden die in een homogeen gezelschap zat, benadrukt het belang van de dialoog tussen mensen uit diverse groepen. Deze persoon vertelt dat uit ervaringen met een ander project vrouwen met een hoofddoek nu zichtbaar voor haar zijn geworden. Zij deed mee aan de Dag van de Dialoog in de hoop personen te ontmoeten waar zij tot dan toe weinig van wist.

Drie van de geïnterviewden geven aan dat ze het als bijzonder hebben ervaren met mensen uit een andere leeftijdsgroep in dialoog te gaan. Tijdens de dialoog hebben ze naar eigen zeggen vooral goed geluisterd naar mensen uit een andere (jongere) leeftijdscategorie. Zij kregen het besef dat ze veel dingen gemeenschappelijk hebben. Ze leerden de problemen van de jongeren beter kennen of kregen het toch al positieve beeld van jongeren bevestigd. De andere drie geïnterviewden leggen de nadruk niet op het leeftijdsverschil. Dat kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld dat de betrokkenen helemaal niet stil staan bij een leeftijdsverschil tussen deelnemers of dat de deelnemers allemaal van ongeveer dezelfde leeftijd waren.

Bijna alle geïnterviewden zeggen over zichzelf dat ze bevooroordeeld zijn. Sommige hadden vooroordelen jegens autochtonen of allochtonen en andere hadden weer meer vooroordelen jegens mensen uit een andere leeftijdsgroep.

Discussie

De uitkomsten van de survey en de interviews laten zien dat bij veel deelnemers de beeldvorming over anderen positiever is geworden door het contact tijdens de Dag van de Dialoog. Dit zou kunnen liggen aan de opzet van de Dag van de Dialoog. Deelnemers hebben een gelijkwaardige functie in het gesprek en de gespreksleider ziet er op toe dat iedereen de ruimte krijgt om iets te vertellen. Daarbij hadden veel deelnemers een gemeenschappelijk doel; praten over maatschappelijke thema's. Tenslotte is het contact tussen mensen tijdens de Dag van de Dialoog vrijwillig en is het gesprek nadrukkelijk geen competitief debat of discussie. Aan een aantal voorwaarden die in de theorieën over contact en veranderde beeldvorming gesteld worden,⁴¹ lijkt dus te zijn voldaan (zie theoretisch kader aan het begin van deze paragraaf).

Een verklaring waarom bij sommigen het beeld niet positiever is geworden, zou kunnen zijn dat het contact eenmalig is. Het kan ook dat bij een positieve ontmoeting tijdens de Dag van de Dialoog de ander als uitzondering wordt gezien en dat het beeld van de groep als geheel hetzelfde

⁴¹ Ibidem.

blijft. Om negatieve beeldvorming te veranderen zal er vaker en met meerdere mensen contact moeten zijn tussen leden van verschillende groepen. Dit zou pleiten voor een vervolgbijeenkomst na deelname aan de Dag van de Dialoog of voor een plan om vervolggcontacten tussen de verschillende deelnemers mogelijk te maken.

Bijdragen aan een prettig leefklimaat

Theoretisch kader

In het onderzoek is gevraagd naar de wil om bij te dragen aan een prettig leefklimaat. Een positieve houding ten opzichte van een mogelijk initiatief staat niet gelijk aan het daadwerkelijk ondernemen van actie. Bewijs voor een directe relatie tussen onderliggende overtuigingen en wat mensen zeggen of doen is schaars.⁴² Er is een aantal factoren zoals iemands persoonlijkheid en de persoonlijke relevantie die van invloed is op de relatie tussen intentie en activering.

Wanneer het onderwerp mensen persoonlijk aanspreekt zal men meer gemotiveerd zijn om actie te ondernemen. Het persoonlijk relevant maken van een onderwerp wordt vaak gebruikt om mensen te motiveren. Zo werd een samenhang gevonden tussen inhoudelijke relevantie van de lesstof voor persoonlijke doelen van studenten met de motivatie om te studeren.⁴³ Activering betreft in de context van dit onderzoek het activeren van mensen om op maatschappelijk gebied actief te worden.

Beschrijving van de diepte-interviews

Om erachter te komen in hoeverre de Dag van de Dialoog kan bijdragen aan het activeren van mensen om het leefklimaat te beïnvloeden, is aan de geïnterviewden gevraagd of ze na afloop van deelname actief zijn geworden en zo ja, wat ze precies gaan doen, of ze al eerder iets gedaan hebben, en hoe ver het staat met de activiteit.

Een van de deelnemers (m) is actief lid van een maatschappelijke organisatie en tijdens de Dag van de Dialoog kreeg hij een idee voor een activiteit voor zijn organisatie. Inmiddels is dit idee ook omgezet tot een daadwerkelijke activiteit namelijk een maandelijks terugkerend trefpunt waarbij mensen ideeën en informatie met elkaar kunnen uitwisselen.

Twee andere deelnemers zijn ook maatschappelijk actief. Een deelnemer (v) gaat naar aanleiding van de Dag van de Dialoog contact houden met andere deelnemers en is van plan om de methode van de dialoog nadrukkelijker te gaan gebruiken in haar eigen werk. Een andere geïnterviewde (v) uit de wens om volgend jaar gespreksleider te worden en een Dag van de Dialoog in haar buurthuis te organiseren.

Een geïnterviewde (m) heeft naar aanleiding van de Dag van de Dialoog geen concrete plannen gemaakt, maar hij is wel weer enthousiast geraakt over projecten waarbij hij vroeger actief was. Hij voegt hieraan toe dat wanneer het eigenbelang van de deelnemer een rol speelt mensen ook sneller aan maatschappelijke projecten zullen deelnemen. Door de relevantie van de Dag van de Dialoog te verduidelijken of te verhogen zouden volgens hem ook meer mensen actief meedoen. Een geïnterviewde (v) was in het verleden maatschappelijk actief en heeft nu de intentie geuit om vrijwilligerswerk te zoeken. Maar zij heeft geen concrete plannen en geeft duidelijk aan dat het enkel een intentie is aangezien zij een drukke betaalde baan heeft.

⁴² A. Wicker, 'Attitudes versus actions. The relationship of verbal and overt behavioural responses to attitude objects', *Journal of Social Issues*, 1969-25, p. 41-78.

⁴³ A.B. Frymier en G.M. Shulman, 'What's in it for me? Increasing content relevance to enhance students' motivation', *Communication Education*, 1995-44, p. 40-50.

Een deelnemer (m) houdt zich vooral als documentairemaker bezig met maatschappelijke vraagstukken. Hij heeft aangegeven dat de Dag van de Dialoog hem heeft aangezet tot nadenken en tot het verder doordenken over maatschappelijke vraagstukken.

Discussie

Uit de survey komt naar voren dat veel deelnemers aan de Dag van de Dialoog op een bepaalde manier willen gaan bijdragen aan een prettig leefklimaat. Ook alle zes geïnterviewden geven aan in elk geval de intentie te hebben om naar aanleiding van het gesprek iets te doen aan een prettig leefklimaat. Het blijkt dat zij al maatschappelijk actief waren of van plan zijn betaald of onbetaald zich maatschappelijk in te zetten.

Dit suggereert dat de Dag van de Dialoog ervoor heeft gezorgd dat mensen die al maatschappelijk actief zijn nieuwe ideeën opdoen, hun netwerk uitbreiden of aangezet worden tot nadenken.

Om de bereidheid te vergroten om deel te nemen aan de Dag van de Dialoog of een ander maatschappelijk project lijkt het wenselijk te zijn om aandacht te hebben en te kijken naar de persoonlijk relevantie voor de deelnemers. Vervolgonderzoek is nodig om na te gaan welke factoren een rol spelen bij het omzetten van intenties in daadwerkelijke acties die bijdragen aan een fijn leefklimaat. Daarbij zou ook gekeken kunnen worden naar de rol van de projectorganisatie van de Dag van de Dialoog.

Sjors⁴⁴

Sjors (m) heeft in Bussum aan de Dag van de Dialoog deelgenomen. Zo ver hij zich nog kan herinneren was het thema van die dag ‘Wat beweegt je in Bussum, wat raakt je, waarvoor kom je nog in actie’. Opvallend is dat tijdens de dialoog gebruik werd gemaakt van een zogenaamde *talking stick*.⁴⁵ Volgens Sjors heeft een gesprek dan onmiddellijk meer diepgang; mensen luisteren veel beter naar wat andere mensen zeggen.

Aan de tafel van Sjors werd bijzonder goed geluisterd naar een scholier, volgens Sjors. “Hij vond gehoor bij ons, wij luisterden serieus naar hem en we gingen erop in en daardoor werd hij heel erg enthousiast.”

Sjors heeft in het dagelijks leven nauwelijks contact met jongeren. Tijdens de Dag van de Dialoog heeft hij veel geleerd over de wereld van jongeren. Zo hoorde hij van de scholier waar die zoal tegenaan liep. “Bijvoorbeeld dat mensen snel last hebben van middelbare scholieren, dat die te veel lawaai maken of dat die soms ergens staan te kletsen en dat mensen dat meteen vervelend vinden. Of, terwijl ze helemaal niets kwaads in de zin hebben, dat je al snel iets hebt van: ‘oh, daar heb je zo’n stel jongeren, die zijn vervelend.’ Daar had hij een aantal vervelende ervaringen mee. Maar hij had ook de klacht dat er voor jongeren geen of nauwelijks plek is in Bussum. Weet je dat zij geen plekken hebben waar ze naartoe kunnen, waar ze kunnen rondhangen, die zij leuk vinden?”

Tijdens de Dag van de Dialoog was onder meer veel aandacht voor ‘een inspirerende plek om samen te komen waar je het ook over thematische onderwerpen zou kunnen hebben’. Sjors kwam tijdens de Dag van de Dialoog op het idee om een dergelijk trefpunt te realiseren. Vanuit zijn betrokkenheid bij het Transition Town-netwerk⁴⁶ heeft hij concrete plannen gemaakt om een

⁴⁴ De naam is gefingeerd. De geïnterviewde heeft deze naam zelf gekozen.

⁴⁵ Een *talking stick* is een stok die deelnemers aan elkaar doorgeven; alleen degene met de stok mag spreken.

⁴⁶ Een Transition Town is een lokale gemeenschap die zich minder afhankelijk probeert te maken van internationale, nationale of regionale economische en ecologische problematiek.

Transition Town-café te beginnen. “Dan komen we op de eerste en derde donderdag van de maand op een vaste plek bij elkaar; daar kom je wat praten, we draaien een film of er zijn andere gebeurtenissen waardoor mensen geïnformeerd worden, waar mensen ook elkaar kunnen ontmoeten, initiatieven kunnen ontwikkelen en ideeën kunnen uitwisselen.” Begin maart 2010 zal het eerste Transition Town-café plaatsvinden.

5. SAMENVATTING

In 2009 is de Dag van de Dialoog landelijk geëvalueerd. Naast het nagaan van de diversiteit aan deelnemers aan de hand van persoonskenmerken, stonden de ervaringen van de deelnemers centraal. Onderzocht zijn onder andere de motivatie en het doel om deel te nemen, de tevredenheid en de mogelijke gevolgen van de Dag van de Dialoog. De evaluatie bestond uit twee delen. Het eerste deel was een survey onder 2353 deelnemers aan de Dag van de Dialoog. Zij hebben direct na de dialoog ter plekke een evaluatieformulier ingevuld. Als tweede deel is de survey aangevuld met individuele gesprekken met zes deelnemers, die na ongeveer drie maanden na hun deelname aan de Dag van de Dialoog zijn geïnterviewd.

Uit de surveyresultaten komt naar voren dat er mensen met verschillende persoonskenmerken hebben meegedaan aan de Dag van de Dialoog in 2009.⁴⁷ De verdeling wat betreft leeftijd, sekse, opleiding en etnische herkomst was onevenredig. Zo hebben meer vrouwen dan mannen deelgenomen aan het onderzoek, was het merendeel van Nederlandse komaf en was bijna de helft van alle respondenten hoogopgeleid. In een aantal gevallen ontbrak de informatie over specifieke persoonskenmerken. Dit kwam omdat bepaalde vragen in sommige gemeenten vanwege weerstand niet waren opgenomen in de vragenlijst of omdat de antwoorden niet waren ingevuld. Uit de beschikbare antwoorden blijkt dan eentiende van alle respondenten een chronische ziekte of functiebeperking heeft, dat het overgrote deel heteroseksueel is en dat iets minder dan de helft een godsdienst of levensovertuiging heeft. Hoe divers de dialoogtafels waren samengesteld is onbekend. Drie van de zes mensen die geïnterviewd zijn zeiden dat ze in een homogene groep zaten. Wel bleek uit de survey dat bijna iedereen minstens één persoon tegen is gekomen met wie ze normaal niet zo snel in aanraking zouden komen.

Ongeveer een op de vier respondenten gaf aan via een maatschappelijke organisatie op het idee te zijn gekomen om mee te doen aan de Dag van de Dialoog. Bijna eenderde van de respondenten koos niet voor een voorgedrukte antwoordoptie, maar schreven op dat zij op een andere manier op het idee zijn gebracht om deel te nemen. Voorbeelden hiervan zijn: 'Het moest van school of stage', 'Heb al eerder meegedaan', 'Via familie', 'Via bewonersorganisaties', 'Uitgenodigd om mee te doen', 'Via folders', 'Via werkgever' etcetera. Bijna de helft van deelnemers deed mee aan de Dag van de Dialoog met als doel te praten over maatschappelijke thema's. Een andere veelgenoemde reden voor deelname was om andere mensen te ontmoeten. Ook uit een van de diepte-interviews kwam naar voren dat de geïnterviewde (v) meedeed in de hoop mensen te ontmoeten die anders waren dan zij.

Uit de landelijke evaluatie blijkt dat deelnemers het dialooggesprek positief hebben ervaren. De deelnemers waren positief over de dialoogmethodiek. Bijna alle respondenten vonden dat ze voldoende ruimte hadden om hun eigen verhaal te vertellen en dat er met respect naar hun inbreng werd geluisterd. Daarbij had bijna iedere respondent iets opgestoken van de andere deelnemers aan tafel. Deze bevindingen kwamen ook terug in de diepte-interviews. Een geïnterviewde (v) wil de methodiek gaan gebruiken in haar werk, een andere geïnterviewde (v) was zo enthousiast dat ze in haar buurthuis een Dag van de Dialoog wil organiseren.

Bijna alle respondenten waren tevreden over de Dag van de Dialoog en vonden het thema interessant. Ook over de begeleiding van het gesprek en de praktische organisatie waren mensen zeer tevreden. Dit beeld werd bevestigd in de diepte-interviews. Wel gaven een aantal geïnterviewden aan een terugkoppeling na afloop van de Dag van de Dialoog te missen.

⁴⁷ De deelnemende dialooggemeenten hebben een overzicht van de persoonskenmerken van de respondenten in hun gemeente ontvangen. Op basis daarvan kunnen zij nagaan in hoeverre de groep deelnemers een afspiegeling van hun gemeente vormen.

Een groot deel van de respondenten vindt dat de Dag van de Dialoog toegevoegde waarde heeft voor hun stad of dorp. Ongeveer tweederde van de respondenten kreeg naar aanleiding van de dialoog een positiever beeld van een of meerdere deelnemers. Uit de ervaringen van de zes geïnterviewde deelnemers blijkt dat bij sommigen het beeld van anderen veranderd is. Het merendeel van de mensen wil na de Dag van de Dialoog iets doen om het leefklimaat te verbeteren, maar weet nog niet precies wat. De deelnemers aan de diepte-interviews waren allen al maatschappelijk actief. De meesten geven aan hun activiteiten ter verbetering van het leefklimaat verder te willen uitbouwen.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Overzicht van verslagen over de Dag van de Dialoog

Overzicht van publicaties over de Dag van de Dialoog, zover bekend bij Art.1.

J. van Orsouw, *Evaluatieverslag Dag van de Dialoog*, Tilburg: Universiteit van Tilburg Wetenschapswinkel 2009.

M. van Haaften, *Evaluatie DvdD 2008*, Haarlem: Bureau Discriminatiezaken Kennemerland 2009.

J. Slenders, *Ontmoeting in dialoog. Vlinderlijke eenvoud - deel 1*, Rotterdam/Amsterdam: Art.1/Nieuwe Maan 2008.

J. Slenders en O. Plokhooij, *Dialoog in beweging. Vlinderlijke eenvoud - deel 2*, Rotterdam/Amsterdam: Art.1/Nieuwe Maan 2008.

Kwaliteitscheck Dag van de Dialoog 2008, Rotterdam/Amsterdam: Nederland in Dialoog 2008.

E.H. Tonkens, *Praten helpt. Evaluatie van de Dag van de Dialoog in Amsterdam*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam 2006.

Handleiding voor het organiseren van de Dag van de Dialoog, Rotterdam/Amsterdam: Landelijk Initiatief Dag van de Dialoog 2006..

T. Müller, 'Spreken is goud. Evaluatie van de Dag van de Dialoog', Tijdschrift voor sociale vraagstukken, 2004-6.

M. Plug, 'Het succes van de Dag van de Dialoog', in: I. Boog, L. Hamidi en E. Nieuwenhuizen, 'Alleen grenzen stellen is niet genoeg. De bestrijding van rassendiscriminatie in de praktijk', *Zebra Magazine*, 2005-1.

T. Ong, C. Marinelli en K. Kegel, *Schuif aan en ontmoet de ander: De Schiedamse Dag van de Dialoog - 24 mei 2003*, Schiedam: Dag van de Dialoog Schiedam 2004.

J. Visser, *Stemmen in de stad. Ervaringen met stedelijke dialoog*, Rotterdam: Gemeente Rotterdam 2004.

Dag van de dialoog. Verslag van 12 oktober 2002, Rotterdam: Gemeente Rotterdam 2002.

Bijlage 2: Evaluatieformulier

Evaluatieformulier 'Dag van de Dialoog' 2009
Alle gegevens worden vertrouwelijk behandeld. U blijft anoniem.

Plaats: Locatie:

A. De Dag van de Dialoog

- Hoe bent u op het idee gekomen om deel te nemen aan de Dag van de Dialoog?
 - Publiciteit in de media
 - Via een (maatschappelijke) organisatie, namelijk.....
 - Via mijn (vrijwilligers-)werk
 - Via vrienden/kennissen
 - Anders, namelijk.....
- Met welk specifiek doel heeft u meegedaan aan de Dag van de Dialoog? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - Voor de gezelligheid
 - Om te praten over maatschappelijke thema's
 - Om andere mensen uit mijn buurt/stad te ontmoeten
 - Om te praten met mensen die anders denken dan ik
 - Om ideeën en contacten op te doen voor mijn (vrijwilligers-)werk
 - Anders, namelijk
- Vond u het thema van de 'Dag van de Dialoog' van dit jaar interessant?

<i>Nee, belemaal niet</i>	<i>Nee, nauwelijks</i>	<i>Geen ja en geen nee</i>	<i>Ja, enigszins</i>	<i>Ja, zeker</i>
☐	☐	☐	☐	☐
- Wat vindt u van de dialoogmethodiek? (methodiek bestaat uit vier stappen: 1. kennismaken, 2. ervaringen delen, 3. dromen, en 4. eigen voornemens om iets te doen)

<i>Heel slecht</i>	<i>Slecht</i>	<i>Niet slecht en niet goed</i>	<i>Goed</i>	<i>Heel goed</i>
☐	☐	☐	☐	☐
- Vindt u dat de 'Dag van de Dialoog' toegevoegde waarde heeft voor uw stad/dorp?

<i>Nee, belemaal niet</i>	<i>Nee, nauwelijks</i>	<i>Geen ja en geen nee</i>	<i>Ja, enigszins</i>	<i>Ja, zeker</i>
☐	☐	☐	☐	☐

B. Verloop van het gesprek

- Heeft u tijdens het gesprek ruimte gekregen om uw eigen verhaal te vertellen?

<i>Nee, belemaal niet</i>	<i>Nee, nauwelijks</i>	<i>Geen ja en geen nee</i>	<i>Ja, enigszins</i>	<i>Ja, zeker</i>
☐	☐	☐	☐	☐
- Werd er met respect naar uw inbreng geluisterd?

<i>Nee, belemaal niet</i>	<i>Nee, nauwelijks</i>	<i>Geen ja en geen nee</i>	<i>Ja, enigszins</i>	<i>Ja, zeker</i>
☐	☐	☐	☐	☐
- Met hoeveel mensen heeft u vandaag gesproken met wie u normaal niet zo snel in aanraking zou komen?

<i>Geen enkele persoon</i>	<i>1 - 2 personen</i>	<i>3 - 4 personen</i>	<i>5 - 6 personen</i>	<i>7 of meer personen</i>
☐	☐	☐	☐	☐
- Heeft u iets opgestoken van de inbreng van de andere deelnemers aan tafel?

<i>Nee, belemaal niet</i>	<i>Nee, nauwelijks</i>	<i>Geen ja en geen nee</i>	<i>Ja, enigszins</i>	<i>Ja, zeker</i>
☐	☐	☐	☐	☐

Vervolg vragenlijst op de achterkant!
Z.O.Z.

10. Is het beeld dat u had van een of meerdere deelnemers positiever geworden door het gesprek met hen?

Nee, helemaal niet *Nee, nauwelijks* *Geen ja en geen nee* *Ja, enigszins* *Ja, zeker*

11. Gaat u naar aanleiding van het gesprek iets doen om bij te dragen aan een prettig leefklimaat? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee*
 Ja, ik ga met andere deelnemers contact onderhouden (en evt. een project opzetten)
 Ja, ik ga met bekenden (vrienden/familie/collega's, etc.) een project opzetten
 Ja, ik ga me inzetten voor mijn stad/ buurt (bijvoorbeeld vrijwilligerswerk zoeken)
 Ja, ik ga aan andere maatschappelijke dialogen/ discussies deelnemen
 Ja, maar ik weet nog niet wat
 Anders, namelijk

C. Tevredenheid

Hoe tevreden bent u over...	<i>Ze</i> er ontevrede	Ontevreden	<i>Niet tevreden / niet ontevrede</i>	Tevreden	<i>Ze</i> er tevreden
12.de inhoud van het gesprek:	☐	☐	☐	☐	☐
13.de begeleiding van het gesprek:	☐	☐	☐	☐	☐
14.de praktische organisatie van de 'Dag van de Dialoog':	☐	☐	☐	☐	☐
15. Heeft u een tip (voor de organisatie) voor wat er verbeterd zou kunnen worden aan de 'Dag van de Dialoog'?					

D. Achtergrond (voor het nagaan van de mate van diversiteit onder de deelnemers aan de 'Dag van de Dialoog')

16. Geslacht: *Vrouw*
 Man

17. Leeftijd: jaar

18. Opleidingsniveau:
 Geen opleiding
 Basisschool
 Mavo/ vmbo
 Havo / VWO
 MBO
 HBO / Universiteit
 Anders, namelijk

19. Etnische herkomst: (meerdere antwoorden mogelijk)
 Nederland
 Suriname
 Antillen/ Aruba
 Marokko
 Turkije
 Anders, namelijk

20. Functiebeperking / chronische ziekte:
 Nee
 Ja

21. Seksuele gerichtheid:
 Heteroseksueel
 Homoseksueel
 Biseksueel

22. Godsdienst / levensovertuiging
 Geen
 Ja, namelijk

Kruis aan, indien op u van toepassing:

- Ja, ik ben bereid om mee te doen aan het vervolgonderzoek (januari 2010) per telefoon/ email, over de effecten van deze 'Dag van de Dialoog' (vul uw gegevens hieronder in)*
 Ja, ik wil graag benaderd worden voor deelname aan de Dag van de Dialoog van 2010 (vul uw gegevens hieronder in)

Naam: **Tel.nr:** **Email:**

Uw contactgegevens worden vertrouwelijk behandeld.

Hartelijk dank voor het invullen!

Bijlage 3: Respons en selectie van volledige evaluatieformulieren per gemeente

Gemeente	Schatting aantal verstuurde formulieren	Aantal binnengekomen formulieren	Aantal formulieren (na verwijdering van formulieren met vijf of meer onbeantwoorde vragen)
Alkmaar	200	140	138
Almere	400	244	240
Amsterdam	1200	200	196
Bussum	??	14	14
Den Bosch	200	78	77
Den Haag	320	110	107
Harderwijk / Ermelo	240	82	81
Heerhugowaard	80	54	54
IJsselstein	120	50	48
Leiden	120	83	83
Lelystad	160	91	90
Maastricht	250	69	68
Purmerend	216	87	85
Rijswijk	240	74	73
Rotterdam	1500	475	464
Schiedam	160	113	97
Tilburg	440	271	268
Utrecht	400	31	30
Vlaardingen	504	75	71
Zaanstad	200	73	69
Totaal	6950	2414	2353

Bijlage 4: Persoonskenmerken van de geïnterviewden

De deelnemers komen uit Amsterdam, IJsselstein, Bussum, Den Haag, Alkmaar en Almere. De in de tabel genoemde volgorde komt niet overeen met de weergave in het verslag.

Geslacht	Leef tijd	Opleidings niveau	Etnische herkomst	Functie beperking	Seksuele gerichtheid	Godsdienst/ levensovertuiging
A man	26	HBO/ Universiteit	Pakistaans	nee	heteroseksueel	Islam
B vrouw	49	HBO/ Universiteit	Nederlands	nee	heteroseksueel	geen
C man	54	HBO/ Universiteit	Nederlands	nee	heteroseksueel	Tao, Advaita, Vedanta
D vrouw	29	MBO	Arubaans	nee	heteroseksueel	geen
E man	62	HBO/ Universiteit	Nederlands	nee	heteroseksueel	Agnost
F vrouw	48	Mavo/ vmbo	Nederlands	ja	heteroseksueel	geen

Bijlage 5: Etnische herkomst van de respondenten

Hieronder staan de antwoorden van de respondenten, waarbij zelf ingevulde antwoorden letterlijk zijn weergegeven.

	Aantal
Nederland	1666
Suriname	123
Antillen / Aruba	56
Marokko	136
Turkije	109
Afghaan	7
Afrikaans	5
Algerijn	1
Algerijs	1
Arabisch	1
Argentijns	1
Armeens	3
Australisch	5
Belg	4
Bengaals	1
Bosnisch	1
Braziliaans	1
Brits	3
Cabo	1
Canadees	1
Chileens	3
Chinees	1
Colombiaan	5
Congolees	2
Cubaans	1
Deens	1
Dominicaans	2
Duits	12
Egyptisch	2
Engels	1
Eritrees	2
Filipijns	1
Frans	2
Fries	1
Grieks	1
Guyanees	1

Hongaars	3
Indisch	10
Indonesische	17
Irakees	11
Iranees	18
Israëlich	2
Italiaans	3
Ivoriaans	1
Japan	1
Kaapverdiaan	7
Koerdisch	2
Kosovaars	2
Libanees	1
Litse	1
Maleisisch	2
Marokko	1
Moluks	5
Nepalees	1
Nigeriaans	1
Oostenrijks	1
Pakistaans	8
Palestijnse	1
Pools	11
Roma/Biegeoner	1
Russisch	6
Servisich	2
Sierra Leonees	3
Somalisch	6
Spaans	4
Srilankaans	1
Thais	3
Theranees	1
Tunesisch	2
Ugandees	1
Vietnamees	2
Zuid-Afrikaans	2
Zuid-Amerikaans	1
Zuid-Koreaans	1
Niet beantwoord	138

Bijlage 6: Godsdienst of levensovertuiging van de respondenten

Hieronder staan de antwoorden van de respondenten, waarbij zelf ingevulde antwoorden letterlijk zijn weergegeven.

	Aantal	Percentage
Geen	799	34 %
Adventist	2	,1 %
Agnost	4	,2 %
Aleviet	1	,0 %
Apostolisch Genootschap	12	,5 %
atheïst	1	,0 %
Baha'i	1	,0 %
Baptist	1	,0 %
Boeddhisme	12	,5 %
Christelijk	104	4,4 %
Deïst	1	,0 %
Doopsgezind	2	,1 %
E.B.G.	11	,5 %
Eigen interpretatie ⁴⁸	70	3,0 %
Evangelisch	9	,4 %
Gereformeerd	12	,5 %
Hare Krishna	1	,0 %
Hervormd	17	,7 %
Hindoeïsme	18	,8 %
Holistisch	2	,1 %
Humanisme	30	1,3 %
IKH	1	,0 %
Islam/moslims	275	11,7 %
Jehovah Getuige	2	,1 %
Joods	6	,3 %
Katholiek	72	3,1 %
Luthers	2	,1 %
Nederlands Hervormd	26	1,1 %
Oecumenisch	4	,2 %
Oosters Orthodox	2	,1 %
Pinkster Gemeente	3	,1 %
PKN	41	1,7 %
Protestant	62	2,6 %
Rooms-Katholiek	163	6,9 %
Russisch Orthodox	2	,1 %
Sikh	1	,0 %
sociaal democraat	1	,0 %
Wel aangekruist, niks opgeschreven	15	,6 %
Vraag niet opgenomen in vragenlijst	328	13,9 %
Niet beantwoord	216	9 %
Totaal	2353	100 %

⁴⁸ Voorbeelden hiervan zijn: 'Respect voor iedereen', 'Mondiaal', 'Alles is liefde' etcetera.